

Ku dhaqan Xafiis D.

FAAFINTA

الرسمية

OFFICIAL

RASMIGA AH

الجريدة

BULLETIN

EE JAMHUURIYADDA SOOMAALIYA

Sanadka 7aad

FAAFIN SANADLE

Muqdisho

2019

**Waaxda Maamulka Faafinta Rasmiga ah
Ee Xafiiska Garyaqaanka Guud ee Dawladda**

Uruurinta Sharciyada iyo Wareegtooyinta ee Jan-December 2019

Qiiimaha waa \$XXX Dollar, lambar waliba – **RUKUNKA:** Sanaddii waa \$XXX Dollar, Soomaaliya gudaheeda – Dibaddeedana waa \$XXX Dollar. Rukunka la weydiisto waqtiga loo gooyay wuxuu ka bilaabmaa 1 Janaayo. Qiiimaha Qoritaanku F.R halkii sadar iyo wixii ka yar waa \$XXX Dollar – Rukunka iyo Qoritaanku waxaa la weydiistaa Laanta Maamulka Faafinta Rasmiga ah – Lacagta waxaa lagu bixiniyaa Xafiiska Canshuuraha ee Wasaaradda Maaliyadda.

KOBNIIN

BOGGA KOOWAAD

SHARCI

W.M

BOGGA LABAAD

XEER

BOGGA SEDDEXAAD

TALOOYIN, ISGAARSIIN, OGAYSIIS, IWM

SANADKA

2019

ANSIXINTA HESHIISKA (CAHDIGA) XUQUUQDA DADKA NAAFADA AH 61/106 EE DISEMBAR 2006

MADAXWAYNAHA J.F.S

MARKUU ARKAY: Qodobka 87aad, Faqradda 1aad, iyo Faqradda 2aad ee Dastuurka KMG

MARKUU ARKAY: Qodobka 90aad, Xarafka 'F' iyo Xarafka "q" ee Dastuurka KMG

MARKUU ARKAY: Xeer Lr. 10aad, 11aad iyo 12aad ee Dastuurka KMG

MARKUU ARKAY: Warqadda Gudmoomiyaha Golaha Shacabka Ref: 5/1STDS/B-10/19, Taariikh 21/05/2019 kuna Saabsan Ansixinta HESHIISKA (CAHDIGA) XUQUUQDA DADKA NAAFADA AH 61/106 EE DISEMBAR 2006

MARKUU TIXGELIYAY: Baahida loo qabo in la Meelmariyo HESHIISKA (CAHDIGA) XUQUUQDA DADKA NAAFADA AH 61/106 EE DISEMBAR 2006

WUXUU SOO SAARAY SHARCIGAN: Qodobka 1aad

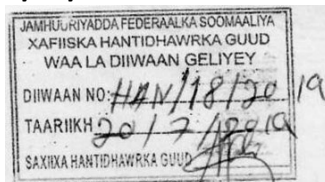
Laga Bilaabo maanta oo ay taariikhdu tahay 20/06/2019, Madaxweynaha JFS waxa uu saxiixay HESHIISKA (CAHDIGA) XUQUUQDA DADKA NAAFADA AH 61/106 EE DISEMBAR 2006

Qodobka 2aad

Waxa uu Sharcigan dhaqan gelayaa isla marka uu madaxweynuhu saxiixo waxaana lagu soo daabici doonaa Faafinta Rasmiga ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliyeed.

MUQDISHO: 20/06/2019

Madaxweynaha J.F.S
Maxamed Cabdullaahi Maxamed (Farmaajo)

Heshiiska Xuquuqda Dadka Naafada ah

Waxaa lagu qabatimay qaraarkii golaha loo dhanyahay ee tirsigiisu ahaa 61/106 ee 13 December 2006

GOGOLDHIG

Dowladaha ku jira heshiiskan:

- (a) Iyadoo la tixgalinayo mabaadii'da ku xusan xeerka qarammada midoobay ee aqoonsanaya sharafta soo jireenka ah iyo xuquuqda maguurtada ah ee ay leeyhiin dhammaan xubnaha qoysaska bini'aadamka ah, asaaskana u ah xorriyadda, cadaaladda iyo nabadda caalamka;
- (b) Iyadoo la garawaaqsanayo in baaqa caalamiga ah ee qarammada midoobay ee xuquuqda aadanaha iyo labadii qaraar ee caalamiga ahaa ee khuseeyay xuquuda aadanaha ay qeexayaan in qofkasta xaq u leeyahay ayadoo aan la kala sooceyn inuu helo dhamaan xuquuqda iyo xorriyadaha bini'aadanimu ee loo abuuray;
- (c) Iyadoo la xoojinayo caalaminamada, qaybsanaan la'aanteeda, isku xirnaanteeda, iskaabiddeeda dhamaan xuquuqda aadanaha ah xoriyadaha asaasiga ah iyo sida ay laga mamaarmaanka u tahay in ay dadka naafada ahi helaan xuquuqda asoo dhameystiran si aan faquuq lahayn;
- (d) Iyadoo dib loo eegayo heshiiska caalamiga ahaa ee xuquuqda dhaqaalaha, bulshada iyo hidaha (dhaqanka), heshiiskii caalamiga ahaa ee xuquuqda madaniga ah iyo siyaasadda, heshiiska caalamiga ahaa ee cirib tirka dhamaan noocyada takoorka ee ku saleysan isirka, heshiiska cirib-tirka dhamaan noocyada takooridda haweenka, heshiiska kasoo horjeeda jirdilka iyo dhamaan hab dhaqan kasta noocuu doono ha ahaadee ee ku dhisan naxariis darro; bani'aadantimo la'aanta iyo quursi ama bahdil, heshiiska xuquuqda caruurta, iyo heshiiska caalamiga ah ee ilaalinta xuquuqda dhamaan shaqaalaha soo galootiga ah iyo xubnaha ka tirsan qoysaskooda;

- (e) Iyadoo la garwaasanayo in naafanimadu ay tahay fikrad wali horumareysa, islamarkaana in naafanimadu ka timaado islafalgalka dadka naafada ah iyo xannibaadaha, duruufaha iyo deegaanka ku xeeran taas oo u diidaysa in ay la sameeyaan bulshadooda ka qeybgal dhameystiran oo wax ku ool ah oo ku dhisan sinnaan;
- (f) Iyadoo la qirayo ahmiyadda ay leedahay mabaadii'da iyo siyaasadaha tusaaleynta ah ee ku xusan barnaamijka waxqabadka caalamiga (world program of action) ee quseeya dadka naafada ah iyo xeerarka mideysan ee la xiriira helitaanka fursadaha ay u simmanyihiin dadka naafada ah si loo xoojiyo dejinta iyo qiimeynta siyaasadaha, qorshayaasha, barnaamijyada iyo talaabooyinka heer qaran, gobol iyo caalami, si sare loogu qaado fursadaha sinaanta ee dadka naafada ah;
- (g) Iyadoo hoosta laga xariiqayo muhiimadda ay leedahay in arrimaha quseeya dadka naafada ah laga dhigo qeyb muhiim ah oo ay tahay in ay qeyb ka noqdaan istiraatiijiyadda horumarka waarra (ee la wada hiigsanayo);
- (h) Iyadoo sidoo kale loo aqoonsanayo in takoorka ama fuquuqidda loogu gaysto qof naafada ah naafanimadiisa awgeed ay macnaheedu tahay xad-gudub ka dhan ah sharafta iyo qiimaha ma guurtada ah ee qofka bini'aadamka ah leeyahay;
- (i) Iyadoo sidoo kale si qoto dheer loo aqoonsanayo kala duwnaanshaha dadka naafada ah;
- (j) Iyadoo la qirayo baahida loo qabo sii xoojinta iyo ilaalinta xuquuqda aadanaha ee dadka naafada ah kuwaas oo ay ka mid yihiin dadka u baahan taageerada xoogan ama in fiiro gaar ah loo yeesho;
- (k) Iyadoo xisaabta lagu darsanayo walwalka ka jira ee ah in ay jiraan heshiisyadaas iyo qoraaladaas caalamiga ah ee kala duwan, haddana ay

dunida daafaheeda wali kasii socdaan meel ka dhacayo iyo caqabado lid ku ah xuquuqda ay leeyihiin dadka naafada ah iyo in ay ka mid noqdaan bulshada (dhib iyo dheefba) si la mid ah sida dadka kale (ee lixdooda lixaad qaba);

- (l) Iyadoo la garwaaqsanayo muhiimadda uu leeyahay iskaashi caalami oo heersare ah oo dunidu ka yeelato sidii sare loogu qaadi lahaa loona horumarin lahaa duruufaha nololeed ee dadka naafada ahi ay ku sugan yihiin dal kasta, gaar ahaan kuwa wadamada soo koraya;
- (m) Iyadoo la aqoonsanayo kaalinta wax ku ool ka ah ee hadda iyo hadhwba ay suura galka tahay in dadka naafadu ay ka galaan horumarinta, barwaaqeynta iyo kala duwanaanshaha bulshooyinkooda iyo dhiirigelinta in dadka naafada ahi ay helaan xuquuqdooda aadamiga iyo xorriyadda asaasiga ah iyo in kaalin buuxda laga siiyo naafadasidii ay gacan uga geysanlahaayeen xoojinta dareenkooda lahaanshaha waddaniyadeed, iyo xaqiijinta horumar la taaban karo oo laga gaaro horumarinta dhaqan dhaqaale ee bulshada iyo ciribtirka saboolnimada;
- (n) Iyadoo la garowsanayo muhiimadda ay leedahay in dadka naafada ah ay helaan madaxbanaani iyo awood ay aayahooda kaga tashankaraan;
- (o) Iyadoo ay muuqato in ay haboon tahay in fursad loo siiyo dadka naafada ah sidii ay si firfircoon uga qeyb qaadan lahaayeen arrimaha go'aan qaadashada siyaasadaha iyo barnaamijyada, oo ay ku jiraan kuwa sida khaaska ah u khuseeya iyaga;
- (p) Iyadoo laga walaacsanayahay duruufaha adag ee ay ku sugan yihiin dadka naafad ahi kuwaas oo ay soo wajahaan noocyo farabadan oo meel ka dhacyo ah oo kala duwan oo ku salaysan faquuq dhanka isirka, midabka, jinsiga (lab iyo dhadigg), luuqadda, diinta, fikir siyaasadeed ee ay aaminsanyihiin iyo fikir kaleba, ama qowmiyadda isir ama dal ee ay

kasoo jeedaan, xaaladda hantida, goobta ay ku dhasheen dhalashada ama xaalad kale oo ay ahaatoba;

- (q) Iyadoo la garwaaqsanyahay in ay inta badan haweenka iyo gabadhaha naafada ahi ay khatar badan kala kulmaan guriga dhexdiisa iyo dibaddiisaba, taasoo isugu jirta dhaawac loo gaysto ama xadgudub, dayac iyo hab dhaqan aan habooneyn oo lagula kaco si xun oo loola dhaqmo iyo dhiig miirasho lagu sameeyo (hadday ahaan lahayd ini si xaq darro ah loogu shaqeysto, xuquuqdooda loo duudsiyo ama xitaa si xaqdaro ah galmo ahaan looga faa'ideysto);
- (r) Iyadoo garwaaqsanaayo in ay haboon tahay in caruurta naafada ah ay si buuxda ugu raaxaystaan dhamaan xuquuxda aadamiga iyo xorriyadaha aasaasiga ah ee ay kala simmanyihin caruurta kale iyadoo la tixraacayo waajibaadka iyo mas'uuliyadda ay dusha u riteen dawladdaha qeybta ka heshiiska xuquuqda caruurta si loo gaaro yoolkaas isaga ah (dhowrista xuquuqda caruurta naafada ah);
- (s) Iyadoo la adkaynayo baahida loo qabo in lagu daro fikradad jinsiga (lab iyo dhadigg) dhamaan dadaalada lagu doonayo in lagu dhiirigeliyo in ay dadka naafada ah ay si buuxda u helaan dhamaan xuquuqdooda aadamiga iyo xorriyadaha aasaasiga ah;
- (t) Iyadoo hoosta laga xariiqayo in dadka naafada ah badankoodu ay ku noolyihiin duruufo saboolnimo iyo ayagoo isla markaa la qirayo baahida dareen loo qabo in xal laga gaaro ama layareeyo saameynta xun ee ay saboolnimadu ku leedahay dadka naafada ah;
- (u) Iyadoo maanka lagu hayo in hirgelinta xaalad nabadgeliyo iyo amni oo ku dhisan xushmad buuxda oo loo hayo ujeedooyinka iyo mabaad'iida ku xusan qaraarka qaraamada midoobay iyo qoraalada taabagalka ah ee ka hadlaya dhawrista xuquuqda aadamaha ay kuwaasi yihiin kuwa laga mamaarmaanka u ah in ilaalin buuxda loo helo dadka naafada ah

gaarahaan marka lagu jiro xaaladaha isku dhacyada hubeysan iyo dulaanka iyo qabsashada shisheeye;

- (v) Iyadoo la qirayo in suurtagalnimada ah in la gaaro jawi la taaban karo oo dadka naafada ah ay ku helaan deegaan ka tarjuma xaaladooda dhaqan dhaqaale iyo bulsho iyo adeegyada caafimaad, waxbarasho war helid iyo xiriir ay muhiim u tahay in loo suurtagaliyo dadka naafada ah sidii ay ku hanan lahaayeen dhamaan xuquuqdooda aadamiga iyo xorriyadahooda asaasiga ah;
- (w) Iyadoo la ogsoonyahay in qofka waajib ka saaranyahay shakhsiyaadka kale iyo bulshada uu ka tirsan yahay, uu dhabarka u ridanayo mas'uuliyadda ah in uu isku taxaluujiyo sidii uu gacan uga geysan lahaa xoojinta xuquuqda lagu aqoonsaday sharciga caalamiga ah ee xuquuqda aadanaha;
- (x) Iyadoo laga dheregsanayahay in qoysku yahay unugga dabiiciga ah, asaasigana ahee bulsho, iyo in uu mudanyahay in bulshada iyo dawladuba difaacaan, iyo in dadka naafada ah iyo xubnaha qoyskoodu ay mudan yihiin difaac iyo kaalmo laga mamaarmaan ah si loogu suurta galiyo qosaska in ay si simman oo dhamaystiran uga qayb qaataan xuquuqda dadka naafada ah;
- (y) Iyadoo lagu qanacsanyahay in si loo horumariyo loona ilaaiyo xuquuqda iyo sharafta dadka naafada ah heshiiskan caalamiga ah oo dhameystiran iskuna xiran uu si wayn uga qaybqaadan doono wax ka qabashada dayaca haysta dadka naafada ah, iyo dhiiri galinta sidii dadka naafada ah ay kaalin firfircoon uga qaadan lahaayeen dhinacyada madaniga, siyaasadda, dhaqaalaha, bulshada iyo dhaqanka iyadoo ku saleysan fursado loo simanyahay, haddii ay ahaan lahaayeen dawladaha soo koraya iyo kuwa horayumaray.

WAXAY DAWLADHAASI ISKU RAACEEN SIDAN SOO SOCOTA:-

Qodobka 1-aad

Ujeedo

Ujeedada laga leeyahay axdigaan ama heshiiskan waa in kor loo qaado la ilaaliyo, la dammaanad qaado, in dhaman dadka naafada ah ay ku raaxeystaan dhamaan xuquuqaha aadamiga iyo xorriyadaha aasaasiga, iyadoo loo simanyahay iyo xoojinta iyo xushmeynta karaamada aasaasiga ee maguurtada ah.

Waxaa soo galaya eray cilmiyeedka (dadka naafada ah) dhamaan dadka la il-daran cillado jir ahaaneed, caqli, maskaxeed ama dareen oo mudo dheer dhantaashay, taasoo ka hor istaagikarta in ay kaalin firfircoon ka galaan bulshada ay ku dhex nool yihiin si la simman dadka aan naafada ahayn.

Qodobka 2-aad

Qeexitaan / Ereybixin

Ujeedooyinka heshiiskan:-

“Is-gaarsiin waxaa soo hoos galaya luqadaha, qoraalada la soo bandhigo, xarfo la taaban karo oo (dadka indhaha la’ wax lagu baro) hab farriimeed ama xiriir dareenka taabashada ku dhisan, weeraha ama ereyada farta waaweyn lagu daabaco, aaladaha tiknoolojiyada ee la heli karo (sida kumbiyuutarka, si kasta wax usoo gudbiyo ama u shaaciya sida cod, sawir, qoraal iyo filim ahaan intaba), iyo sidoo kale moodooyin iyo hanaan farriimo la isugu gudbiyo oo xooggan (sida qalab weeyneeya qoraalka ama codka) bedelna u noqon kara sida qalab fariimaha maqal ahaan u tabiya sidii qof wax u akhriya ama wax ku tabinaya luqad si fudud loo fahmi karo iyo hab ama hanaan kasta oo la heli karo in fariin lagu gudbiyo iyadoo la adeegsanayo xog maalka iyo isgaarsiinta uu fududeeyay cilmiga farsamada iyo agabka isgaarsiinta casriga ah.

“**Afka/Luqadda**”: waxaa soo galaya hadalka timaamaha iyo wixii kale oo habab la isku fahmi karo ah oo aan hadal ahayn.

“Faquuqidda ku salaysan Naafanimada”; waxaa loola jeedaa takoor dayrin, xayiraad ama xannibaad ku salaysan naafanimo taasoo ujeedada ama raadka ka dhalanaya uu yahay awood dhimid ama dhiciseyn lagu sameeyo aqoonsiga ku raaxaysiga xuquuda aadanaha ee asaasiga ah taasoo naafadu ay dadka kale ula simmanyihiin dhinacyada siyaasadda, dhaqaalaha, bulshada dhaqanka, arrimaha bulshada rayidka ah iyo dhinac kale oo kasta. Waxaa kale oo soo galaya nooc kasta oo faquuq ah sida in laga hor istaago naafada helidda talaabooyin ama maamuus macquula ah oo adeegyadooda loogu fududeeyo.

“tallaabooyinka ama maamuuska macquulka ah”: waxa laga wadaa dib u habeyn iyo talaabooyin haboon oo macquula oo aan keenayn culeys aan loo baahneyn, meeshii looga baahdo xaalad cayiman si loo damaanaqaado in dadka naafada ah ay ku raaxaystaan ama adeegsadaan dhamaan xuquuqdooda aadanaha ee asaasiga ah iyagoo ula siman dadka kale.

“naqshadeynta guud”: Waxaa looga jeedaa in loo qaabeeyo wax soo saarka deegaanka barnaamijyada iyo adeegyada kale ay noqdaan kuwo dadkoo dhan oo ay ku jiraan naafadu ay adeegsan karaan sida ugu wanaagsan uguna macquulsan iyo loo baahanyahay in wax ka bedelid iyo naqshad gooni ah oo la sameeyo. “naqshadeynta guud ah” waxaa soo geli kara qalabka sida gaar ah u caawiya qeybo ka tirsan naafada inta baahida loo qabo ay taagan tahay.

Qodobka 3-aad

MABAADII’DA GUUD

Mabaadii’da heshiiskan waxay noqoneysaa:

- (a) Xushmeynta karaamada asalka ah ee bini’adamku leeyahay iyo madaxbanaanida qofka oo ay ka mid tahay xoriyadda qof kastaa u leeyahay inuu aayihiisa ka tashan karo.
- (b) Takoorid la’aan;
- (c) Inay si buuxda oo wax ku ool ah uga qeyb qaataan islamarkaasna bulshada dhexdeeda loo dhan yahay.

- (d) Xushmeynta kala duwanaanshaha iyo in loo aqbaloo dadka naafada ah in ay yihiin dad ka mid ah kala duwanaanshaha iyo dabeecadda bini'aadamku usamaysan yahay.
- (e) Usinnaanta fursadaha
- (f) Suurtagalinta gaaridda (fursadahaas);
- (g) Sinaanta raga iyo dumarka
- (h) Xushmeynta awoodaha horumaraya ee caruurta naafada ah iyo qaddarinta xaqa ay caruurta naafada ahi u leeyihiin ilaalinta haybtooda;

Qodobka 4-aad

WAAJIBAADKA GUUD

1. Waxay ballan qaadanayaan dawladaha ku jira heshiiska inay hubiyaan oo ay sara u qaadaan ka shaqeysiinta iyo dar-dar-gelinta dhamaan xuquuqda aadanaha iyo xoriyadaha aasaasiga ah ee ay leeyihiin dadka naafada ah ayagoo aan lagu takoreyn naafanimadooda. Si hadaba yoolkaas loo hergeliyo waxa dawladaha qeybta ka ah heshiiskan balan qaadayaan sida soo socota:-
  - (a) In ay qaadayaan talaabooyinka ku haboon oo loo qaado dhinacyada sharci dejinta maamulka iyo tallaabooyin kaleba si loo meel mariyo xquuqda lagu aqoonsaday ama lagu xusay heshiiskan;
  - (b) In ay qaadayaan dhamaan tallaabooyinka munaasibka ah, oo ay ka mid tahay talaabo loo qaado dhanka sharci dejinta; si wax looga bedelo ama loo xoojiyo sharciyada jira xeerarka caadooyinka, iyo dhaqamada kuwaas oo keenaya faquuqidda dadka naafada ah;
  - (c) In ay xaqiijinyaan in dhamaan siyaasadahooda iyo barnaamijyadooda ay ku ilaalinayaan oo ay ku xoojinayaan xuquuqda aadanaha ee ay leeyihiin dadka naafada ah;
  - (d) In ay joojiyaan ku dhaqaaqidda fal ama dhaqan kasta oo ka hor imaanaya heshiiskan, iyo in ay damaanad qaadaan in madaxda iyo haya'daha dawladda ay u dhaqmayaan si waafaqsan heshiiskan;

- (e) In ay qaadaan dhamaan talaabooyinka munsasibka ah si loo cirib-tiro takooridda ku saleysan naafanimada, taasoo ay u geystaan qof, hay'ad ama shirkad kasta oo gaar loo leeyahay;
  - (f) Inay dhiri galiyaan korna u qaadaan cilmi barista iyo tayaynta badeecadaha adeegyahda, qalabka iyo fududeeyayaasha dhamaantood si guud loo qaabeeyo; sida lagu qeexay qodobka 2-aad ee heshiiskan kasoo u baahan qabatinka ugu yare e suurta galka ah iyo in uu ku fadhiyo kharashka ugu yar si loo kaafiyo baahida khaaska ah ee qofka naafada ah qabo iyadoo adeegyadaas laga dhigayo kuwa la heli karo lana adeegsan karo iyo in la dhiiri galiyo habka naqshadeynta caalamiga ah marka la dajinayo halbeegyada iyo mabaadiida tusmaynta ama hagidda;
  - (g) Inay xoojiyaan kuna sameeyaan cilmibaaris iyo tayeeyan farsamada casriga ah iyo in farsamadaas ay helikaraan naafadu, adeegsan karaana iyadoo ay ku jiraan farsamada casriga ah ee dhanka isgaariinta iyo xogaha iyo qalab kasta oo u sahlaya isu socodka iyo farsamooyinka casriga ah ee caawiya kuna habboon naafada iyo wixii kale oo hababab qalab ama adeeg ah oo caawin kara naafada;
  - (h) In ay siiyaan dadka naafada ah warbixin iyo xog la helikaro oo ku saabsan qalabka iyo hababka u sahleya socodka iyo wixii farsamo cusub ah ama adeegyo ah ee gacan siinaya naafada;
  - (i) In ay kor u qaadaan tababarrada ay siiyaan shaqaalaha takhasuska leh (si xeel dheer wax u bartay) iyo xirfadlayaasha la shaqeeya dadka naafada ah iyadoo lagu tababarayo xuquuqda lagu aqoonsaday heshiiskan; si loo hagaajiyo kaalmada iyo adeegyada ee ay kafaalo qaadayso xuquudaas.
2. Arrimaha ku saabsan xuquuqda dhaqaalaha bulshada iyo hiddaha, dawlad kasta oo ka mid ah dawlada ku jira heshiskan waa inay balanqaadaan in ay si tar-tiib tar-tiib ah intii karaankooda ah iyagoo la kaashaneysa caalamka, hirgaliso gabi ahaan xuquuqda naafada iyadoo

aan meel lagaga dhicin waajibaadyada ku xusan heshiiskan ee ay khasabka tahay in dhaqso loo fuliyo si waafaqsan qaanuunka caalamiga ah.

3. Dawladaha ku jira heshiiskan waa in ay si buuxda ugala tashadaan iyagoo u maraya hay'adaha matalaya dadka naafada ah oo ay ka mid yihiin caruurta nafada ah sharci dejinta iyo fulinta siyaasadda looga gol leeyahay hirgelinta heshiiskan iyo in si buuxda looga qeyb galiyo naafada iyo hay'adaha matala wxii hawlo go'aanqaadasho ah oo kale ee khuseeya dadka naafada ah.
4. Ma jiro qeyb heshiiskan ka mid ah oo loo fasiran karo in uu saameynayo ama wax u dhimi karo shuruuc kasta oo si ka badan (sida heshiiskan qabo) u xaqiijinaya xuquuqda dadka naafada ah, kaas oo ku xusan sharciga lagaga dhaqmo dawladda qeybta ka ah heshiiskan ama sharciyada caalimiga ah ee looga dhaqmo dawladaas. Ma banana in lagu soo rogo xanibaad ama ka talaabsasho xaq kasta oo ka mid ah xuquuqda aadamaha iyo xoriyaadka aasaasiga ah ee la aqoonsanyahay ama ka jira dawlad kasta oo qeyb ka ah heshiiskan ayadoo lagu dhaqmayo sharci heshiis xeer ama caado iyadoo xujo laga dhiganayo in heshiiskan hada ah aanu aqoonsanayn xuquuqdaas iyo xorriyadkaas, ama uu u aqoonsan yahay si kooban.
5. Qodobbada heshiiskan waxa uu ku fuulayaa (loo addgsanayaa) dhamaan qeybaha dawladaha federaalka ah ka kooban yihiin iyadoo aysan jirin wax xaddidnaan ah ama wax laga soo reebayo toona.

Qodobka 5-aad

SINNAANTA IYO TAKOORID LA'AANTA

1. Dawladaha ku jira heshiiskan waxa ay aqoonsanyihiin in dadka oo dhan u simanyihiin sharciga hortiisa iyo waxa u sababay , iyo in ay xaq u leeyihiin inay ilaalin ka helaan sharciga iyo inay ka faa'ideystaan sharciga iyadoon fuquuq cid gaar ah loo geysanayaa jirin.

2. Dawladaha ku jira heshiiska waa in ay mamnuucaan dhamaan noocyada takooridda ku saleysan naafanimada iyo in ay u damaaanad qaadaan dadka naafada ah sharci wax ku ool ah oo ka ilaaliya faquuqa.
3. Si kor loogu qaado sinnaanta lona ciribtiro takooridda waa in dawladdaha ku jira heshiiska qaadaan talaabooyin munaasib ah si ay ugu xaqiijiyaan dadka naafada ah talaabooyinka loogu fududayn karo adeegyada macquulka ah.
4. Lagama soo qaadi karo (looma tix galin karo) takoori sida heshiiskan ku cad talaabooyinka cayiman kuwaas oo laga mamaarmaan u ah in la dar dar geliyo oo laxaqiijiyo sinaan dhab ah (de facto) oo loo helo dadka naafada ah.

Qodobka 6-aad

HAWEENKA NAAFADA AH

1. Waxaa ay dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan aqoonsanayaan in haweenka iyo gabdhaha naafada ah la kulmaan qeybaha kala duwan ee takooridda, sidaa daraadeedna ay qaadayaan talaabooyin si buuxda loogu xaqiijiyo haweenka iyo gabdhaha naafada ah helidda iyo ku raaxaysiga xuquuqdooda aadanimo iyo xoriyadahooda asaasiga ah si loo wada simanyahay.
2. Dawladdaha qeybta ka ah heshiiskani waa in ay qaadaan talaabooyinka laga mamaarmaanka ah si loo damaaanad qaado in horumar buuxa iyo awood siin loo sameeyo haweenka naafada ah si haweenka loogu xaqiijiyo adeegsiga xuquuqda aadamaha iyo xorriyadaha aasaasiga ah ee ku xusan heshiiskan.

Qodobka 7-aad

CARUURTA NAAFADA AH

1. Dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaabooyinka laga mamaarmaanka ah si carruurta naafada ah ay si buuxda ugu

- raaxeystaan dhamaan xuquuqda aadamaha iyo xorriyadaha asaasiga ah ee ay kala simanyihiin caruurta kale.
2. Waa in tixgalinta iyo mudnaanta ugu muhiimsan la siiyaa danta ugu wanaagsan ee carruurta marka ay timaado hirgalinta talaabooyin ama hanaanka quseeya caruurta naafada ah.
  3. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay hubiyaan in carruurta naafada ahi ay si xor ah u cabiri karaan fikradahooda ku aadan dhamaan arrimaha khuseeya iyadoo fikiradahooda lagu qiimaynayo hadba da'da ay jiraan iyo caqligooda taasna waa in ay kala simmanyihiin caruurta kale, waana in la siiyaa caruurtaas adeegsiga xaqas iyadoo la jaanqaadaysa hadba heerkooda da'da iyo naafanimadooda.

Qodobka 8-aad

WACYI GELINTA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa inay ballan qaadaan in ay qaataan tallaabooyin degdeg ah oo ku haboon siloo:-
  - (a) wacyi geliyo bulshada dhamaantood laguna booriyo ilaalinta xuquuqda carruurta naafada ah oo ay ka mid tahay ilaa heer qoys iyo sare u qaadida xushmeynta xuquuqda dadka naafada ah iyo sharaftooda;
  - (b) lala dagaalamo dacaayada (laga aaminsan yahay naafada) iska necbaanta iyo dhaqamada wax yeelaya dadka naafada ah oo ay ka mid tahay tan ku salaysan jinsiga ama da'da dhamaan dhinacyada nolosha;
  - (c) In la xoojiyo wacyi gelinta la iskuna baraarujiyo awoodaha iyo waxqabadka dadka naafada ah ay leeyihiin.
2. Si loo gaaro arrintaasi tilaabooyinka loo baahanyahay Waxaa ka mid ah:-
  - (a) Bilaabidda iyo hirgelinta qabasha olole wacyigelineed oo wax ku ool ah oo guud taas oo looga gol leeyahay:
    - (i) Xoojinta aqbalaadda xuquuqda dadka naafada ah;

- (ii) Faafinta fikrado wanaagsan iyo wacyi-gelin bulsho oo qoto dheer oo ku aadan dadka naafada ah;
- (iii) Dhiirrigelinta aqoonsiga xirfadaha kartida iyo aqoonta dadka naafada ah leeyihiin iyo ka qeybgalintooda goobaha shaqo iyo suuqa shaqada;
- (b) Qaadashada mawqifka xushmeynta xuquuqda dadka naafada ah ee dhamaan heerarka waxbarasho oo ay ku jiraan dhamaan carruurta laga soo bilaabo marka ay aad u yar yaryihiin;
- (c) Dhiirrigelinta faafinta iyo soo deynta dhamaan qalabka warbaahinta in ay shaaciyaan sawir ama muuqaal ka tarjumaya dadka naafada ah oo la jaanqaada ujeedooyinka heshiiskaan;
- (d) Dhiirrigelinta qabashada barnaamijyo iyo tababarro wacyigelineed ee la xiriira dadka naafada ah iyo xuquuqdooda.

Qodobka 9-aad

LA GAARI KARO

1. Si awood loogu siiyo dadka naafada ah in ay u noolaadaan si madax banan hadana ay kaalintooda si buuxda uga qaataan dhamaan dhinacyada nolosha dowladaha qeybta ka ah heshiiskaan waa in ay qaadaan dhamaan talaabooyinka munaasibka ah si loo xaqiijiyo in dadka naafada ah ay u helaan si la siman dadka kale, bii'ada(deegaan) ku xeeran (sida hawada, dhulka, dhirta, biyaha IWM) habka isku socodka, xog iyo isgaariin oo ay ka mid tahay farsamada casriga ah iyo hababka isgaarsiinta iyo xogta iyo wixii adeegyo ah oo u furan ama looqondeeyay dadweynaha miyi iyo magaaloba. Talaabooyinka oo ay ku jirto ogaanshaha iyo ciribtirka caqabadaha ka hortaagan naafada sidii ay u gaari lahaayeen ama uga faa'ideysan lahaayeen adeegyada soo socda:-
  - (a) Dhismayaasha, wadooyinka gaadiidka iyo adeegyada kale ee ku yaala guryaha gudahooda iyo dibadooda oo ay ka mid yihiin iskuulada, xarumaha caafimaadka iyo goobaha shaqada;

- (b) Warbixinada iyo isgaarsiinta iyo adeegyada kale ee ka midka yihiin adeegyada elektarooniga ah iyo adeegyada loo baahdo marka xaalad deg deg ah dhacdo.
2. Sidoo kale waxay qaadayaan dawladaha qeybta ka ah heshiiskani tallaabooyin ku haboon oo looga gol leeyahay;
- (a) Dajinta halbeeyo lagu cabiro heerarka ugu hooseeya ee adeegyada iyo mabaadii'da ama xeerar hagayaal ah si loo suurta galiyo gaaridda iyo isticmaalka adeegyada gud iyadoo la faafinayo halbeegyadaan iyo mabaadii'daan lana hubinayo fulintooda;
- (b) Damaanad qaadidda shirkadaha ama wakaaladaha gaarka ah (orivate entities) ee bixiya adeegyada bulshadu inay xil iska saaraan oo xisaabta ku darsadaan sidii ay adeegyadooda uga dhigi lahaayeen kuwa gaari kara dadka naafada ah;
- (c) Siinta tababarro dhinacyada adeegyada bixiya oo ku saabsan sidii ay adeegyadooda u gaarsiin lahaayeen dadka naafada ah;
- (d) Dhajinta ama adeegsiga boorar lagu qoro luuqadda ay wax ku fahmaan indhoolayaashu iyo naafada kale oo lagu dhajiyo dhismayaasha goobaha bixiya adeegyada dadweynaha;
- (e) Diyaarinta dad iyagu takhasus ama aqoon xeeldheere u leh luqadda tilmaamaha ee wax loogu sheego naafada (indhoolayaasha, dhagoolada IWM) si khubaradaasi u hagaan dadka naafada ah ee iyaga dantu ka soo gasho goobaha bixiya adeega dadweynaha;
- (f) Dhiirigelinta dhamaan noocyada kala duwan ee kaalmo iyo taageero ee la siiyo dadka naafada ah si loo xaqiijiyo in ay helaan wixii isgaarsiin ama xiriir ah;
- (g) Dhiirigelinta dadka naafada ah inay helaan aqoonta farsamada cusub (tiknoolojiyada) hababka xogta iyo xiriirka sida interneetka IWM.
- (h) Dhiirigelinta naqshadeynta, horumarinta soo saaridda iyo qeybinta agabka hababka xogta iyo xiriirka farsamada casriga ah si waqtiba oo ay ku helaan qiima jaban.

Qodobka 10-aad

XAQA NOLOSHA

Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay dib u xaqiijinayaan in qof kasta uu xaq u leeyahay in uu noolaado iyadoo qaadaya talaabooyinka laga maarmaanka ah si loo hubiyo in dadka naafada ah ay helaan xaqaaq wax ku ool ka ah si la siman dadka kale.

Qodobka 11-aad

XAALADHA KHATARTA IYO XAALADHA BANI'AADANIMO EE DEG DEGGA AH

Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay ballan qaadaan iyadoo eegaya waajibaadka ka saaran fulinta xeerarka caalamiga ah oo uu ka mid yahay xeerka caalamiga ah ee xuquuqda bani'aadanimada iyo xeerka caalamiga ah ee xuquuqda aadanaha in ay qaadaan talaabooyinka laga maarmaanka ah si loo hubiyo difaacidda iyo badbaadinta dadka naafada ah kuwaasoo ku sugan xaalad khatar ah, sida xalad dagaal hubaysan iyo xaalada bani'aadannimo iyo masiibooyin dabiici ah.

Qodobka 12-aad

AQOONSIGA SINNANTA AY DADKA NAAFDA AH IYO DADKA KALE SHARCIGA HORTIISA USIMMAN YIHIIN

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay dib carrabka ugu adkeynayaan in dadka naafada ah ay leeyihiin xaq ah in loo aqoonsado dad sharcigu qabto (oo wana ku dacwoon kara lana dacweyn karo) meel kasta oo ay joogaan.
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay qirayaan inay tahay in dadka naafada ay ku raaxeystaan awooda sharciga ee dhammaan dhinacyada nolasha iyadoo taasi kala siman dadka kale.
3. Dawladaha heshiiskan qeybta ka ah waxay qaadaan talaabooyinka ku haboon si ay ugu helaan dadka naafada ah kaalmada ay u baahan karaan markay adeegsanayaan awoodooda sharciga.

4. Dawladaha heshiiskan qeybta ka ah waxay hubinayaan qaadda dhamaan talaabooyinka la xiriira adeegsiga awoodda sharciyadeed iyagoobixnaya damaanadqaada ku haboon oo waxtar leh, si looga hortago in si xun loo adeegsado talaabooyinkaas si Waafaqsan xeerka caalamiga ah ee xquuqda aadanaha. Damaanadqadayaas waxa ay xaqiijinayaan in talaabooyinka la xiriira adeegsiga awood sharciyeedka ay xushmeenayaan xuquuqda rabitaanka iyo doorbididda qofka, waana in ay ka fogtahay iska hor imaad dhanka danaha ah (dano is diidan), saameyn ama wax u yeerin aan jid hayn (aan gar ahayn) waana in (talaabooyinkaasu) yihiin kuwa ku haboon oo la jaanqaadaya duruufta qofku ku sugan yahay oo ku hirgali karta waqti yar oo suurta gal ah, iyadoo ay dib u eegis iyo la socod ay ku sameynayso hay'adda markaas awooda u leh madaxbanaan oo dhexdhexaadna ka ah ama Waxaa dabagalkaas iyo dib u eegista sameyn kara hay'ad garsoor waana in damaanad qaadkaasu ahaadaa mid u dhigma heerka talaabooyinkaasu ay u saameyn karaan xuquuqda iyo danaha qofka.
5. Iyadoo la raacayo axkaamta qodobkaan, dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaabooyinka ku haboon oo wax ku ool ah si loo xaqiijyo xuquuqda dadka naafada ah iyadoo ku salaysan sinnaan ay naafadu dadka kale ula simman yihiin in ay hanti yeeshaan ama dhaxal ahaan u heli karaan maamushaan hantidooda ama ay heli karaan amaahda iyo kharashaadka uu baxsho bangigu iyo noocyada kale ee amaahda maaliyeed ah, iyo in ay hubiyaan (dawladda heshiiska ku jiraa) in dadka naafada ah aan looga qaadin hantidooda sifo aan sharciga waafaqsaneyn oo aan laga baaraandegin.

Qodobka 13-aad

GAARITAANKA AMA HELITAANKA ADEEGGA GARSOORKA

1. Dawladaha heshiiskan qeybta ka waa in ay xaqiijiyaan in dadka naafada ah ay u helaan habab wax ku ool ah oo ay ku gaarsiin karaan garsoor si la simman dadka kale oo ay ka mid tahay siinta habab hawl fududayn oo la jaanqaadeysa da'dooda iyadoo looga gol leeyahay in la fududeeyo doorarka wax ku ool ka ah ee ay naafadu si toos ah iyo si

dadbanba uga qeybqaadan karaan dhamaan hababka Garsoorka sharciga iyo heerarka baaritaanka danbiyada iyo heerarka kale ee bilawga ah, sida in ay markhaatiyaal noqdaan oo kale.

2. Si loo hubiyo helitaanka dadka naafada ah ee khuseeya adeega Garsoorka waxa ay dhiirigelinayaan dawladaha qeybta ka ah heshiiskan siinta tababaro ku habboon oo loo qabto dadka ka shaqeeya caddaaladda oo ay ka mid yihiin Booliska iyo shaqaalaha xabsiyada.

Qodobka 14-aad

XORRIYADDA QOFKA IYO AMNIGIISA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay xaqiijiyaan in dadka naafada ah si la simman dadka kale sida inay:-
  - (a) ku raaxeystaan xaq xorriyadda iyo amniga ee qof ahaaneed;
  - (b) Waa in aan lagaga qaadin xorriyadooda si sharci daro ah ama si aan sabab ku saleysneyn, waa in hadiiba xorriyadooda laga qaadayo ay noqotaa mid sharciga Waafaqsan waana in aanay sinnaba naafanimadu u noqon mid xujo looga dhigto in xorriyadda qofka loogaga qaado.
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay xaqiijiyaan, haddii loo diido dadka naafada ah xorriyadooda iyadoo ka dhalatay talaabo (shrci) oo la qaaday damaanado (qofkaas xaqiisa sugayaa) sida uu dhigayo xeerka caalamiga ah ee xuquuqda aadamiga iyo in ay dhamaan (dawladahaasu) si Waafaqsan ujeedooyinka iyo mabaadii'da heshiiskan ku soo arooray oo ay ka mid tahay siinta talaabooyinka iyo maamuus macquula (oo ka tarjuma naafanimadooda si ay u helaan wixii ay u baahan yihiin si la simman dadka lixda lixaad qaba ee ay isku duruufka yihiin).

Qodobka 15-aad

REEBANAANTA HAB-DHAQAN KASTA OO JIRDIL AH CIQAAB AH NAXARIIS DARRO AH, AAN BINI-AADANIMO XUMO, BAHDILNA KU AH SHARAFTA QOFKA.

1. Ma jiro qof loo geysan karo jirdil ama falal xun iyo Sharaf dhac ama ciqaab ka baxsan bani'aanimada si gaar ah waa in aan qof loogu geysan tijaabo

caafimaad iyo mid cilmi baarisba, hadii aanu oggalaansho bixin xorriyadiisa oo dhammeystiran.

2. Waxay qaadayaan dawlada qeybta ka ah heshiiskan dhamaan talaabooyinka sharci dejineed Maamul garsoor iyo talaabooyinka kale oo wax ku ool ah oo naafada iyo dadka kale u simman yihiin si loo joojiyo in loo geysto dadka naafada ah jirdil silicin ciqaab adag oo ka baxsan bani'aadanimada ama quursi iyo bahdil ku ah sharafta qofka.

Qodobka 16-aad

REEBANNAANTA DHIGG MIIRASHADA, XOOG KU MUQUUNISKA IYO XADGUDUBKA.

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan dhamaan talaabooyinka munaasibka ah ee sharci-dajin, maamul, bulsho waxbarasho iyo talaabooyin kaleba, si looga difaaco dadka naafada ah gudaha guryahooda iyo banaankaba dhamaan noocyada dhiigmiirashada, xoog ku muquuniska iyo xadgudubka, oo uu ku jiro xadgudubka jinsiga (lab ama dheddig ahaashaha) ku salaysan;
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay sidoo kale qaadaan dhamaan talaabooyinka munaasibka ah si looga hortago dhamaan noocyada kale ee dhiigmiirashada xoog ku maquunsika iyo xadgudubka iyadoo la qaadayo talaabooyin ay ka mid yihiin bixinta taageero iyo kaalmo ku haboon oo la siiyo naafada, qoysaskooda iyo kuwa naafada daryeela si loo xaqiijiyo si gaar ah hababka ku haboon ee jinsiga iyo da'da caawinaadka iyo taageeridda dadka naafada ah qoysaskooda iyo dadka xanaaneeya oo tixgalinaysa jinsiga (lab iyo dhedig) iyo da'da waxaa kaloo ka mid ah in la suurta galsho bixinta xog iyo wacyigelin ku saabsan hababka laga hortago falalka dhiigmiirashada, xadgudubka iyo xoog muquuniska dawlada qeybta ka ah heshiiskan waa in ay dammaanad qaadaan in adeegyada ay bixinayaan ay noqdaan kuwa tixglin siiya da'da naafada iyo jinsiga (lab iyo dhedig) ay yihiin.
3. Si looga hortago falalka dhiigmiirashada xad-gudubka iyo xoog ku muquuniska dawlada qeybta ka ah heshiiskan waa in ay xaqiijiyaan

in dhamaan agabka iyo barnaamijyada loo qoondeeyay in ay u adeegan dadka naafada ah ay noqdaan kuwa ay si wax ku ool ah dabagal ugu sameyso hay'ad madaxbanaan.

4. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaaboyinka ku haboon si loo dhiirgeliyo in dadka naafada ah ay soo ceshadaan caafimaadkooda jir ahaaneed, garasho iyo nafsi ahaaneed iyo in ay helaan baxnaanin iyo dhex galid bulshada ay dhexgalaan, marka ay la kulmaan nooc kasta oo ka mid ah noocyada dhiigmiirashada, xadgudubka ama xoog ku muquuniska iyadoo ay ku jirto in naafada loo suurta gasho helitaanka adega ilaalinta iyo difaaca soo kabashada ama soo raysashada iyo dhexgalka ay naafadu dadka dhexgalaan waa in ay ku timaadaa jawi dhiirigalinaya caafimadka qofka, daryeelkiisa ixtiraamkiisa aaya ka talintiisa islamarkaasna daboolaya baahiyaha gaarka ah ee jinsiga (lab iyo dhedig) ama da'da naafonimo ee uu qofku ku jiro.
5. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay dajiyaan sharciyo, siyaasado wax ku ool ah oo ay ka mid yihiin sharci dejinta iyo siyaasada xoogga saaraya haweenka iyo caruurta si loo dammaanad qaado in la ogaado xaaladaha iyo dhacdooyinka dhiigmiirasho xad gudub ama xoog muquunis ee lasoo darista dadka naafada ah iyo sidii baaritaan loogu samayn lahaa falalkaasi, iyadoo maxkamadda lala tiigsanayo cidda lagu helo falalkaasi mar alla iyo marka ay suurta gal noqoto.

Qodobka 17-aad

ILAALINTA SHARAFTA QOFKA

Qofkastoo naafo ahi waxuu xaq u leeyahay in la xushmeeyo nabad galyadiisa qof ahaaneed iyo tiisa caqli si la simman dadka kale.

Qodobka 18-aad

XORRIYADDA ISKU SOCODKA IYO JINSIYADDA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxey qirayaan xaqa dadka naafada ah ay u leeyihiin in ay ku raaxeystaan xorriyadda isu socodka iyo xorriyadda ay ku doorankaraan meesha ay degayaan iyo helitaanka jinsiyada ama dhalasho si la siman dadka kale oo ay ka mid tahay damaanad qaad ah in ay naafadu ku raaxeystaan oo helaan waxyaabaha soo socda:-
  - (a) Xaqa helitaanka jinsiyad iyo badelitaankeeda iyo in aan lagaga qaadi karin jinsiyadooda si sharci darro ama naafanimadooda awgeed;
  - (b) In aan loogu diidi Karin naafanimo, awoodda ay leeyihiin in ay helaan mulkiyaan adeegsadaan dukumeentiga jinsiyadooda iyo dukumeentiyada kale ee aqoonsiga ama in ay ka faa'iideysan karaan hababka kale ee socdaalka taas oo ay ku fududeysan karaan adeegsiga iyo xaqa ay u leeyihiin in ay meeshay doonaan u socdaalaan.
  - (c) In ay xor u yihiin in ay ka taagaan dalkii ay doonaan oo dalka ay u dhasheen ku jiro.
  - (d) In aan loogu diidi Karin si sharci darro ah ama ku salaysan naafanimadooda xaqa ay u leeyihiin in ay galaan dalka ay u dhasheen.
2. Caruurta naafada ah waa in la diiwaangaliyaa islamarkaa ay dhashaan sidoo kale waa in ay helaan marka ay dhashaanba xaqa in magac loo bixiyo xaqa helitaanka jinsiyad iyo sida ugu suurta galka badan in ay bartaan waalidkooda helaanna xanaanadooda.

Qodobka 19-aad

NOLOL MADAXBANAAN IYO KA MID AHAANSHO BULSHO

Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay qirayaan xaqa ay u leeyihiin dhamaan dadka naafada ah iyagoo xaqaas kala siman dadka kale in ay ku dhexnoolaadaan bulshada iyagoo helaya ikhtiyaar la mid ah kan dadka kale leeyihiin waxayna qaadayaan (dawladaha heshiska ku jiraa) talaabooyin wax ku ool ah si loo fududeeyo ku raaxeysiga dadka naafada ah si dhameystiran xaquuqdooda ugu raaxeystaan dhexgalka iyo qaadashada kaalintooda ay ku leeyihiin bulshada. Waxaana ka mid ah arrimaha ay dawladahaasu damaanad qaadayaan waxayaalaha soo socda:

- (a) Fursad siinta dadka naafada ah in ay doortaan meesha degaan u noqoneysa iyo dadka ay la noolaanayaan si la simman dadka kale iyo in aan lagu khasbi Karin in ay u noolaadaan hab nololeed gaar ah;
- (b) In loo suuragaliyo dadka naafada ah helitaanka taxane adeegyo taageero ah oo ay guriga dhexdiisa ku helaan iyo adeegyada kale ee bulsho oo ay ka mid tahay kaalmada laga mamaarmaanka u ah in loo sahlo noloshooda iyo dhex-gelka ay bulshada ku dhex milmaan iyo in laga ilaaliyo in wax kala sooc ah ama saarid bulshada dhexdeeda lagula kaco naafada;
- (c) Ka faa'ideysiga dadka naafada ah ay ka faa'ideysan karaan si la simman dadka kale adeegyada iyo agabka bulsho ee la siiyo dadweynaha iyo in la dammaanad qaado sidii adeegyada ay u noqon lahaayeen kuwa si buuxda u haqab-tira baahiyadahooda (naafada).

Qodobka 20-aad

SOC-SOCODKA QOFKA

Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaabooyinka wax ku ool ah si loo xaqiijiyo guur-guurka qofka naafada ah uu meeshuu doono ikhtiyaarkiisa hadba u guur-guuri karo sida ugu suurta galsan waxaana ka mid ah arrimahaas waxyaalaha soo socda:

- (a) Sahlidda xoriyadda guur guurka ee dadka naafada ah ee ay hadba goorta habka ay doonaan ay u soc-socon karaan iyagoo ku helaya qiimo ay awoodaan;
- (b) Sahlidda helitaanka dadka naafada ah ay helikaraan habab iyo qalab tayo leh tasiilaadka cilmiga farsamada iyo wax soo saarka (tiknoljiyada) iyo dad gacan siiya si loogu sahlo naafada guur guurka iyagoo adeegyadaasi ku helaya qiima ay awoodaan;
- (c) Siinta tababaro dadka naafada ah iyo dadka la shaqeeyana iyadoo lagu tababarayo xirfadaha soc-socodka;
- (d) Ku dhiirigelinta shirkadaha goonida loo leeyahay ee iyagu soo saara qalabka sahla socodka iyo farsamooyinnka cusub (tiknoolijayda) ee sahla socodka inay dhawraan oo ay xil iska saran dhamaan hababka kala duwan ee naafada loogu fududeyn karo soc-socodka.

Qodobka 21-aad

XORIYADDA HADALKA, FIKIRKA IYO HELITAANKA XOGTA

Dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaaabooyinka ku haboon si loo xaqiijiyo in dadka naafada ah adeegsadaan xaqooda xorriyaddaha dalka (xoryatul-qowl) iyo cabarida fikirkooda oo ay ka mid tahay xorriyadda ay u leeyahiin in ay raadiyaan helaan faafiyaan xogta iyo aragtiyada ay helaan ama qabaan si la simman dadka kale iyagoo adeegsanaya dhamaan hababka wax la isugu gudbiyo ee ay door-bidaan sida ku qeexan qodobka 2-aad ee heshiiskan oo ay ku jirto:

- (a) Siinta dadka naafada ah wararka iyo xogta ku socota dadweynaha iyadoo la adeegsanayo noocyada farsamo ee la heli karo kuna haboon dadka kala duwan ee naafada ah iyadoo aan kharash dheeraad ah la saareyn naafada;
- (b) Aqbalaada iyo sahlida adeegsiga dadka naafada ah ay isticmaali karaan mucaamilkooda rasmiga ah luuqada tilmaamaha iyo faraha indhoolayaashu wax ku aqriyaan ama wax ku fahmaan (Braille). Iyo hababka kale ee naafadu ku wada xiriiri karaan kuwaasoo helitaankoodu sahlanyahay, ahna kuwa aqtiyaarkooda u doorteen dadka naafada ah;
- (c) Ku dhiiri gelinta shirkadaha gaarka loo leeyahay ee bixiya adeegyada dadweynaha; iyadoo la adeegsanayo qadka internet-ka, iney ku siiyaan warbaahinada iyo fariimaha dadka naafada ah iyagoo adeegsanayo qalabka ugu sahlan kuwaasoo naftooda si fudud u adeegsan karaan;
- (d) Ku dhiirigelinta warbaahinta ay ku jiraan kuwa internet-ka wax ku tabiya in ay ka dhigaan adeegyadooda kuwa ay heli karaan (awoodaan) dadka naafada ah;
- (e) Aqoonsiga luuqadaha tilmaamtooda (luuqada ama afgarad kasta oo qof naafo ah adeegsado) iyo dhiirigelinta adeegsiga afgaradkaasi.

Qodobka 22-aad

XUSHMEYNTA KALI AHAANSHO (IN QOFKU KU ADEEGO XORNIMADIISA OO AAN CID KALE FARAGASHIN)

1. Lama oggola in si sabab la'aan ah ama sharci darro ah loo farageliyo iyadoo aan la tixgelineyn meesha uu ku noolyahay ama sida uu u noolyahay, arrimaha qofka (Naafada ah) gaar u ah, qoyskiisa, gurigiisa, ama warqadihiisa, ama habkasta oo isgaarsiin ahaan u adeegsado, sidoo kale lama dhaawici karo sharaftiisa ama sumcadiisa. Dadka

- naafada ahi waxay xaq u leeyhiin in ay sharciga ka hoos galaan faragalinta iyo xadgudubka noocaas oo kale ah hadiiba ay la kulmaan;
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa inay ilaaliyaan xogaha u gaarka ah ee ku saabsan arrimaha gaarka ah ee dadka naafada ah, caafimaadkooda iyo baxnaanintooda si la mid ah sida loo ilaaliyo arrimaha gaarka u ah dadka kale;

Qodobka 23-aad

XISHMEYNTA GURIGA IYO QOYSKA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaabooyin haboon oo wax ku ool ah si loo ciribtiro faquuqa dadka naafada ah lagula kaco marka ay timado arrin guur qoys, waalidnimo iyo xariir; si ay ula simman yihiin dadka kale, si loo xaqiijiyo arrimaha soo socda:-
  - (a) Xaqa dadka naafada ah ee gaaray da'da guurka ay u leeyihiin in ay guursadaan unkaan qoys ku dhisan rabitaan buuxa oo xor ah oo ka soo fulla labaduba doonaya inay is guursadaan;
  - (b) Xaqa dadka naafada ah ay u leeyihiin in ay go'aan ka gaaraan ikhtiyaarkooda ah tirada caruurta ay rabaan in ay dhalaan iyo waqtiga ay kala fogaanayaan dhalmada caruurta, iyo in ay helaan xog iyo wacyi gelin da'dooda ku qalanta oo ku saabsan arrimaha taranka iyo qorsheynta qoyska iyo siinta (naafada isqaba) qalabka lagama marmaarmaanka u ah suurta gelinta adeegsiga xaqaan;
  - (c) Xaqa dadka naafada ah ay u leeyihiin oo ay ku jiraan carruurta in la ilaaliyo khusuusiyadooda ama sirtooda (arrimaha u gaarka ah)
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay xaqiijinayaan xaquuqda iyo mas'uuliyada dadka naafada ah qaadi karaan iyagoo mas'uul ka noqonaya xanaanada caruurtooda dardraanka. Kafaala qaadida ama korsashada ilmo (aanay dhalin) iyo caado kasta oo kuwaasi la mid ah oo shuruucda iyo xeerasha dalkaasi qabaan (ay dhigayaan) iyo xaalad kasta oo ahmiyadda ugu weyn siinaysa caruurta. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay siiyaan taageero iyo caawimaad munaasib ah dadka naafada ah si ay ugu sahlaan babaarinta iyo korinta caruurtooda;

3. Dawladaha qeybta ka ah heshiisnaan waa in ay xaqiijiyaan in caruurta naafada ah ay leeyihiin xaquuq simman marka laga hadlayo nolosha qoyska si looga shaqaysiyo xuquuqdaasi, loogana hortago qarinta caruurta naafada ah, cidla uga tagidooda dayacidooda iyo faquuqooda (takooridooda) dawlada qeybta ka ah waxay balan qaadayan in ay siiyaan waqti hore xog iyo adeegya buuxa carruurta naafada ah iyo qoysaskooda;
4. Dawladaha qeybta ka ah heshiisnaan waa in ay xaqiijiyaan in aan ilmo lagaga qaadin si khasab ah labadiisa waalid; hadii aanay markas go'aamin hay'ad awood u leh sharciga arrintaasi oo ku xiran dib u eegis uu garsoorku ariintaas ku sameeyo iyo in ay waafaqsantahay shuruucda iyo xeerarka dalka ka jira iyo in arrintaasi tahay mid loo qaaday ama loo sameeyay danta ilmaha. Sinna uma banana in looga qaado cunuga labadiisa waalid maadaama u naafo yahay ama labadiisa waalid ay naafo yihiin ama midkood naafo yahay.
5. Dawladaha heshiisnaan qeybta ka ah waa in ay balan qaadaan in marka aysan awoodin qoyska ilmaha dhalay inuu si toos ah u xanaaneeyo ilmaha naafada ahi in ay dadaal u galaan sidii ay ilmahaas ku siin lahaayeen daryeel kale, iyadoo ilmuhu ku jirayo gacanta qoys waynihiisa hadii aysan suurta gal ahayn taasi in lagu daryeelo ilmahaasi bulshadiisa dhexdeeda iyo jawi qoys.

Qodobka 24-aad

WAXBARASHADA

1. Dawladaha heshiisnaan qeybta ka ah waxay aqoonsanyihiin xaqa ay dadka naafada ah u leeyihiin in ay helaan waxbarasho si looga shaqeysiiyo xaqaan iyadoo faquuq jirin fursadahahaana loo simman yahay dowladahaasi waa inay salka u dhigaan hab waxbarasho dhamaan heerarka waxbarasho iyo tacliin xirriir ah iyadoo hiigsanaya arrimaha soo socda:-

- (a) Horumarin buuxda oo lagu sameeyo awoodaha bani'aadamka; iyo dareenka sharafeed iyo han-weynida uu bani'aadamka qof ahaan isku qabo iyo xoojin xoshmeynta xaquuqda aadanaha iyo xuriyaadka asaasiga ah;
  - (b) Kobcinta qofnimada dadka naafada ah awoodahooda iyo hal abuurkooda iyo sidoo kale awoodahooda caqli iyo jir si ay u gaaran awood buuxda iyo isku filnaansho;
  - (c) U sahlidda dadka naafad ah ka qeybgal wax ku ool ah oo ay ku yeeshaan bulshadaasi xor ah .
2. Iyadoo garwaasan xaqiiqdan dawlada heshiiskan qeybta ka ah waa in ay meel mariyaan waxyaabaha soo socda:-
- (a) In aan looga cayrin dadka naafada ah nidaamka waxbarashada naafanimo, iyo in aan laga cayrin Karin caruurta naafada ah waxbarashada hoose iyo tan sare tan bilaashka ah iyo tan khasabka ahba naafanimo awgeed;
  - (b) U sahlidda helitaanka dadka naafada ah ay ka heli karaan waxbarasho bilaash ah oo tayo leh dugsiyada hoose iyo kuwa sare si la simman dadka kale ee ay la noolyihiin,
  - (c) Ilaalinta baahiyahooda qofeed sida ugu macquulsan;
  - (d) Helitaanka dadka naafada ah ay helaan kaalmada laga marmarmaanka ah ee habka waxbarashada gud si loogu sahlo helitaanka waxbarashada oo wax ku ool ah;
  - (e) Taageero qof qof ah oo wax ku ool ah oo lagu siiyo naafada jawi u oggolaanaya iyaga in ay gaaraan kobac aqooneed iyo mid bulsho oo meesha ugu sarreysa ah oo waafaqsan ujeedada la higsanayo ee ah in la gaaro isdhexgal buuxa (oo dhexmarta bulshada iyo naafada)
3. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay u suurta galiyaan dadka naafada ah in ay baraan xirfado nololeed iyo xirfadaha dhinaca horumarinta bulshada ah si ay ugu sahasho kaalin buuxda oo ay ka qaataan waxbarashada si la siman kaalinta dadka kale iyagoo ah xubno

ka tirsan bulshada. Si ujeedkaas loo xaqiijiyo dawladaha qeybta ka ah heshiiskaan waa in ay qaadaan talaabooyin haboon oo ay ka mid yihiin waxyaalaha soo socda:-

- (a) Sahlida wax ku barashada habka farta indhoolayaasha wax lagu baro (Braille) iyo qeybaha qoraalka bedelka ah iyo hababka iyo noocyada kale isgaarsiinada awoodda leh iyo xirfadaha hagidda iyo socodka iyo sahlidda kaalmada iyo hagidda ay ka helayaan dadka ay isku midka yihiin;
  - (b) Sahlida barashada luuqada tilmaanta iyo dhiirigelinta aqoonsiga luuqadda dhagoolayaasha;
  - (c) Xaqiijinta in waxbarashada la siiyo dadka indhoolayaasha ah dhagoolayaasha iyo dadka labadaba la'a (indhoole – dhagoole), gaar ahaan kuwa caruurta ah iyadoo wax lagu barayo luqadaha ugu haboon iyo hababka isgaariin ee dadkaasi ay wax ku fahmaan iyadoo lagu siinayo waxbarashadaasi jawi keeni kara koboc aqooneed iyo mid bulsho:
4. Si loo hubiyo ka shaqaysiinta xaqaan dawladaha qeybta ka ah heshiiskani waa in ay qaadaan talaabooyin ku haboon oo ah shaqaaleysiinta macallimiin ay ka mid yihiin macalamiin naafo ah kuwas oo aad u yaqaan luqadda tilmaanta /ama habka farta indhoolayaasha wax lagu baro (Braille), iyo tababaridda iyo diyaarinta khubarada iyo shaqaalaha ka hawl gala dhamaan heerarka waxbarasho waxaa ka mid ah tababarkaas wacyigelinta ku aadan naafanimada iyo adeegsiga hababka qalabka munaasibka ah ee beddelka ah iyo farsamooyin iyo qalabka waxbarashada u sahla dadka naafada ah.
5. Dawladaha heshiiska kujira waa in ay xaqiijiyaan in dadka naafada ahi ka helaan waxbarasho sare oo guud tababaro xirfadeed waxbarashada dadka waaweyn iyo waxbarasho xirriir ah inta uu noolyahay si la simman dadka kale si haddaba loo gaaro ujeedkaas dawladaha ku jira heshiiska waa in ay damaanad qaadaan in ay bixinayaan adeegyada iyo

maamuuska macquulka ah ee u sahlaya naafada helidda waxbarashadaas.

Qodobka 25-aad

CAAFIMAADKA

Dawladaha qeybta ka ha heshiisnaan waxa ay aqoonsanayaan in dadka naafada ah ay leeyihin xaqa ah in ay ku raaxeysataan heerarka ugu sareeya ee caafimaad iyadoo aanu jirin faquuq loogu geysanayo naafanimadooda awgeed. Dawladaha qeybta ka ah heshiisnaan waa in ay qaadaan talaabooyin ku haboon oo xaqiijinaya helitaanka dadka naafada ah ay helaan adeegyo caafimaad oo tixgalinaya kala duwanaashaha raga iyo dumarka oo uu ku jiro adeegga baxnaaninta caafimaad dawladaha ku jira heshiiska waa in ay si gaar ah uga shaqeeyaan arrimaha soo socda:

- (a) Siinta naafada daryeel iyo barnaamijyo caafimaad oo bilaash (lacag la'aan) ah oo kharash macquul ah ku kacaya una dhigma dhanka tayada xaddiga heerka iyo noocaba daryeelka la siiyo dadka kale iyadoo ay ku jirto adeegyada caafimaad ee taranka, kaalmada iyo barnaamijyada guud ee loogu talo galay caafimaadka dadweynaha;
- (b) Siinta naafada adeegyada caafimaad ee ay baahida u qabaan maadaama oo ay naafo yihiin awgeed gaar ahaan ogaanshaha hore (in hadii xanuun jiro oo kale isla markaaba la ogaan karo) iyo soo faragelinta (wax ka qabashada) mar alla marka loo baahdo adeeg iyo in la helo adeegyo kale oo wax ka qabanaya ama la tacaalaya yaraynta iyo ka hortagga dhacdooyinka dadku inay naafo ku noqdaan, iyadoo ay soo galayaan dadka waawayn iyo dadka yar-yar;
- (c) Ka hirgalinta adeegyadaas caafimaad meesha ugu dhaw oo suurta gal ah ee deegaanada naafada ku nool yihiin oo ay ka mid yihiin goobaha miyiga;
- (d) Ku boorinta xirfadlayaasha adeegga caafimaadka bixiya in ay naafada siiyaan daryeel caafimaad oo la mid ah kan ay dadka kale siiyaan o ay

ku jirto in ay daryeelkaas ay ku siiyaan naafada rabitaankooda iyo codsigooda iyagoo ku dhaqaaqaya arrima dhowr ah oo ay ka mid tahay sara u qaadidda wacyiga xuquuqda aadanaha ee dadka naafada ah dhawrista sharaftooda iyo ka talinta aayahooda iyo baahiyahoda iyadoo arrintaa lagu gaaraayo tababarro la siinayo naafada iyo faafinta hal-beegyo akhlaaqda khuseeya oo ku saabsan daryeelka caafimaad ee la siinayo naafada hadii uu ahaan lahaa mid guud ahaan loo leeyahay iyo mid gaar loo leeyahayba;

- (e) Xaaranti-nimaynta takooridda dadka naafada ah lagu takooro bixinta adeegga caymiska caafimaad (lacag qofku si joogto ah u bixiyo si hadii uu xanuunsado qofkas loo daaweeyo) iyo caymis noloeedka (lacag si joogto ah qofku u bixiyo si hadii qofka bixinaya dhib gaarto ama uu dhinto lacag qofka ama reerkiisa loo siiyo) marba hadii arrintaa uu dhigayo sharciga lagaga dhaqmo dalkaas waxaana shardi ah in adeegyadaas lagu siiyo naafada hab caddaalad ah oo macquul ah,
- (f) Lama diidi karo bixinta daryeel caafimaad ama adeegyada cuntada iyo cabitaanada dareeraha ah iyadoo sabab looga dhigayo naafanimu.

Qodobka 26-aad

BAXNAANINTA IYO DIB U BAXNAANINTA NAAFADA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay qaadaan talaabooyin haboon oo wax ku ool ah oo ay ka mid tahay habka caawinta dadka naafada ah si loogu suurta galiyo in ay helaan madaxbanaani buuxda iyo awoodo iyo xirfado buuxa oo ay ku meel maraan iyo xaqiijinta kaalin buuxda oo dadka naafada ah ku yeeshaan dhamaan dhinacyada nololaha. Si haddaba loo gaaro yoolkaas la hiigsanayo, dawladaha qeybta ka ha heshiisnaan waa in ay bixiyaan adeegyo iyo barnaamiyo dhamaystiran oo si balaaran u baxnaaninaya una daryeela naafada gaar ahaan dhinacyada caafimaadka shaqada

waxbarashada iyo adeegyada bulsho iyadoo loo hirgaliyo adeegyadaan sida soo socota:

- (a) Mid bilaabmeysa waqtiga ugu horeya ee suurtagal ah iyadoo la bixinayo adeeg ku salaysan qiimeyn lagu sameynayo baahiyaha kala duwan ee qof kasta gaarkisa u qabo;
  - (b) Gacan ka geysashada in naafada lagu daro bulshada kalin buuxdana la siiyo oo ay kaga qeyb-qaataan dhamaan dhinacyada nolosha bulshooyinkooda si mutadawacnimo ah (iskood isku direen miyi iyo magaaloba.
2. Dawladaha qeybta ka ha heshiisnaan waa in ay dhiiri galiyaan dajinta barnaamijyo tababar oo bilaw ah oo loo qabto dadka khabarada ah iyo shaqaalaha ka shaqeeya bixinta adeegyada baxnaaninta iyo dib-udajinta naafada;
  3. Dawladaha qeybta ka ah heshiisnaan waa in ay dhiirigaliyaan helidda la heli karo aqoonta iyo adeegsiga qalabka iyo farsamooyinka cusub ee caawiyayaasha ah kuwaas oo loo naqshadeyaya ama loo sameeyay dadka naafada ah maadaama oo ay la xiriiraan dadaalada loogu jiro baxnaaninta iyo dib u dajinta naafada,

Qodobka 27-aad

SHAQADA IYO SHAQAALAHA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay aqoonsanyihiin xaqa shaqo ee dadka naafada ahi leeyihiin si la simman dadka kale waxana ka mid siinta fursado ay ku helaan noloshooda iyagoo ka shaqaynaya shaqo markas ay ikhtiyaarkooda ku doorteen oo ay ka hayaan suuq xor ah oo u furan soona dhawaynaya ku soo biiridda naafadu shaqooyinka ku soo biiraan waana in dawladaha heshiiska ku jiraa dhawraan oo xoojiyaan xaqa ah in ay naafu shaqeysan karaan oo ay ku jirto ilaalinta iyo dhawrista xaqa uu yeelanyo qofka naafooba isagoo shaqada ku jira arrintaa oo lagu meel marin karo iyadoo la qaado talaabooyin haboon

sida dajinta shuruuc iyo xeerar (arrin qeexaya si loo gaaro ujeedooyinka dhowr ah oo ay ka mid yihiin :-

- (a) Mamnuucidda takorka ku dhisan naafonimada ee khuseeya dhamaan arriamaha la xiriira shaqaalaha kala duwan oo ay ka mid tahay shuruudaha shaqaaleysiinta magacaabista iyo shaqada, shaqada sii wadiddeeda iyo dalacsiinta shaqada iyo duruufaha baadbaado iyo caafimaad ee shaqada;
- (b) Ilaalinta in dadka naafada ah ku shaqeeyaan jawi shaqo oo u qalma kuna haboon duruufhooda si la simman dadka kale oo ay ka mid tahay fursado isku mid ah oo ay helaan mushaar simman oo u dhigma shaqada ay qabtaan iyo duruuf shaqo oo aan dhibka soo gaareyn iyo sidoo kale in shaqaalaha naafada ah laga ilaaliyo kadeed iyadoo magdhaw laga siinayo wixii dhib ku dhaca inta shaqada ay hayaan.
- (c) In loo kafaala qaado dadka naafada ah in ay adeegsadaan xaqa ay u leeyihiin helitaanka xuquuqda ururada shaqaalaha (sida in ay ka mid noqon karaan jago ka qaban karan ururadaasi naafada xaqooda usoo celin karaan shaqaale ahaan) si la simman dadka kale;
- (d) Usuurta galinta dadka naafada ah in ay helaan si wax ku ool ahna u helaan barnaamijyada guud ee jihataynta iyo farsamo ama xirfadeed adeegyada shaqalaysiinta iyo tababarada shaqo ee joogtada ah;
- (e) Xoojinta fursadaha shaqo iyo horumarinta xirfadeed iyo shaqo ee ay helayaan dadka naafada ah ee raba in ay ka shaqeystaan suuqa shaqada iyadoo inta badan la siinayo fursado fasax shaqo oo ay helaan ku nagaadaan shaqadaas kuna noqdaan shaqadooda (hadii markaas duruuf uga maqnaadaan IWM)
- (f) Xoojinta iyo dhiirigelinimo in naafadu hesho shaqooyin iskood ay u abuurtaan xameynta shirkado ama iskaashatooyin ganacsi iyo hab kasta oo shaqo xor ah u abuuri kara;
- (g) Ka shaqaleysiinta dadka naafada ah waaxaha dawladda;

- (h) Dhiirigelinta shaqalaha naafada ah ee ka shaqeeyo goobaha gaarka loo leeyahay iyadoo la raacaayo siyaasado, iyo talaabooyin munaasib ah oo ay ka mid tahay talaabooyin la raacaayo dhiiri gelin iyo wixii talaabooyin kala ah (oo loo baahdo)
  - (i) Damaanad qaadidda talaabooyinka hawl fududeyn ah oo macquul ah oo lameeyo dadka naafada ah;
  - (j) Dhiirigelinta in dadka naafada ah ka helaan qibrado shaqo suuq furan ee shaqada;
  - (k) Xoojinta barnaamijyada lagu barayo ama loogu sameenayo xirfado, sida shaqo loo haysto (xafito) iyo sida shaqo dib loogu noqddo iyadoo la eegayo danaha dadka naafada ah;
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa inay xaqiijiyan in ay dadka naafada la adoosan Karin iyo in laga ilaalsho, si la mid ah sida dadka kale shaqooyinka qasabka ah.

Qodobka 28-aad

HEER NOLOLEDKA HABOON IYO ILAALINTA BULSHADA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiisnaan waxa ay aqoonsanyihiin xaq dadka naafada ah ay u leeyihiin in ay ku raaxeystaan heer nololeed u qalma iyaga iyo qoyskooda sida in ay helaan cunto, dhar iyo hooy; iyo sii wadidda horumarinta duruufahooda nololeed waana in ay qaadaan talaabooyin ku haboon oo lagu dhawro xaqaas iyo xoojinta sidii looga shaqeysiinlahaa xaqaasi, oo ay ku jiraan talaabooyin lagu hiigsanaayo;
2. Dawladaha qeybta ka ah heshiisnaan waxa ay aqoonsanyihiin xaq difaaca-bulsho ee dadka naafada,. Ku raaxeynsiga xaqaas ayadoo aysan jirin takoor naafo, waxayna qaadayaan talaabooyinka ku haboon ee lagu difaaci karo xaqaas laguna xoojin karo ka shaqeyntiisa oo ay ka mid tahay talaabooyin loola jeedo:-
  - (a) Damaanad qaadka sinnaanta dadka naafada ah ay kala simman yihiin dadka kale fursadaha helitaanka biyo nadiif ah adeegyo iyo qalab munaasib ah oo ku kacaya qiimo macquul ah iyo wixii

kaalmooyin kale ah oo ku xiran ka jabaabida baahiyaha la xiriira naafanimada,

- (b) Xaqiijinta ka faa'ideysiga dadka naafada, ah gaar ahaan haweenka, gabdhaha iyo dadka waaweyn, ka faa'ideysan Karaan barnaamijyada ilaalinta bulshada (sida barnaamijyada lagu taageero dadka saboolka ah) iyo barnaamijyada yareynta saboolnimada;
- (c) Xaqiijinta ka faa'ideysiga naafada ah iyo qoyskooda eek u nooll xaaald saboolnimo ay ka faa'ideysan karaan kaalmada ay dawladda bixiso ee la xiriira kharashaadka ku baxa naafada, waxaa kaloo ku jira tababaro munaasab ah, talo-siin kaalmo maaliyadeed iyo daryeel ku meel gaar ah oo la siiyo naafada;
- (d) Xaqiijinta ka faa'ideysiga dadka naafada ah ee ka faa'ideysan karaan barnaamijyada guud ee guruyeenta(hoy-abuurka);
- (e) Xaqiijinta ka faa'ideysiga dadka naafada ah ee ka faa'ideysan karaan, si ay ula simman yihiin dadka kale, munaafacaadka barnaamijyada hawl-gabnimada;

Qodobka 29-aad

KA QEYBGALKA SIYAASADA IYO NOLOSHA GUUD.

Dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay u damaanad qaadaan dadka naafada ah xuquuqdooda siyaasadeed sida dadka kale waxayna ballan qaadayaan arrimaha soo socota:-

- (a) Xaqiijinta in dadka naafada ah ay si wax ku ool ah uga qeyb qaadan karaan siyaasadda iyo nolosha guud sida dadka kale iyaga oo si toos ah xor ah wax u dooranaya ama dooranaya cidii iyaga matali lahyd waxaana ka mid ah xaqa iyo fursadda dadka naafa ah ay u leeyihiin in ay wax doortaan lana doorto taas oo lagu xaqiijiyo arrimaha soo socota:-
  - (i) Kafaalo qaadidda in talabooyinka iyo agabka codeynta ay yihiin kuwa ku haboon la heli karo si fududna loo fahmi karo loona adeegsan karo;

(ii) ilaalinta xaqa dadka naafa ah u leeyhiin in ay codkooda ku dhiiban karaan waraaq sir ah xiliga doorashooyinka iyo afti qaadida si baqdin la'aan ah iyo xaqa ay u leeyihiin in ay isku soo sharaxi karan qabanna karaan jagooyinka iyo mas'uuliyadaha dawladda heer walba iyo adeegsiga farsamada casriga ah (tiknoolijiyadda) ee naafada hawshaas u fududeyn karta hadii loo baahdo;

(iii) dammaanad qaadka xorriyadda dadka naafada ah u leeyihiin in ay cabiraan ama muujiyaan doonitaankooda iyagoo codkooda dhiibanaya iyo in loo oggolaado hadii loo baahdo cid ay iyagu dalbadeen oo ku caawiya cod bixinta.

(b) In ay ka shaqeeyaan suurtagalinta jawi u saamaxaya dadka naafada ah in ay si buuxda oo aan faquuq lahayn uga qaybqaataan fulinta hawlaha guud oo ay ka mid yihiin arrimaha soo socda:-

(i) ka qeyb qaadashada ay dadka naafada ah ka qayb gali karaan hay'adaha iyo ururuada aan dawliga ahayn ee ka shaqeeya hawlaha siyaasadda iyo danaha guud, oo ay ku jiraan ka mid noqoshada axsaabta ku lugu leh arrimaha siyaasadda iyo maaraynta arrimahooda;

(ii) yagleelidda ururro ay dadka naafada ah leeyhiin iyo ku biiriddooda si ay u matasho danaha dadka naafa ah gudaha iyo dibada labadaba.

Qodobka 30-aad

KA QEYBQAADASHADA NOLOSHA DHAQANKA MADADAALADA IYO CIYAARAHA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay aqoonsanyihiin xaqa dadka naafa ah u leeyhiin in ay ka qeybqaataan si la simman dadka kale nolsha, dhaqan, waana in ay qaadaan talaabooyin haboon si loo xaqiijiyo in dadka naafada ah ay helaan:
  - (a) In ay heli karaan qalabka iyo agabka dhaqanka si sahlan;
  - (b) In ay heli karaan barnaamijyada telefishanka, filimmada, bandhigyada, rawaayadaha iyo noocyada kale ee dhaqanka la xiriira;
  - (c) in ay heli karaan gelidda goobaha bandhigyada ama adeegyada dhaqanka sida riwaayadaha, matxafyada, goobaha shaneemooyinka

maktabadaha adeegyada dalxiiska iyo goobaha muhiimadda taariikheed iyo soo jireen dhaqanba leh.

2. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan wa in ay qaadaan talaabooyinka ku haboon si loogu sahlo dadka naafada ah in helaan fursado ay ku hormariyaan kuna adeegsadaan awoodahooda hal-abuurka farsamada iyo awoodaha maskax iyo garaad iyadoo aysan ahayn dantooda oo kaliya balse ay tahay ka dhigidda bulshada mid hodon ka ah dhanka dhaqanka.
3. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxa ay qaadayaan talaabooyin ku haboon si waafaqsan xeerarka caalamiga ah si loo xaqiijiyo in xeerarka ilaalinaya xuquuqda hantida maskaxeed aanay noqon mid caqabad aan munaasib ahayn ama carqalad ku ah in dadka naafada ahi ay helaan wixii qalab ama agab dhaqan ah.
4. Dadka naafada ah waa in ay helaan si la simman dadka kale aqoonsi la aqoonsado iyo taageero ay ku helaan haybtooda dhaqan iyo luqadeed oo ay ka mid tahay faroka hadalka (luqadda calaamadaha jirka la iskula hadlo, sida dhagoolayaasha)
5. Si loogu suurtagaliyo kaalinta firfircoon oo dadka naafada ka ciyaaraan hawlaha madadaalada ciyaaraha iyo isboortiga, si la simman dadka kale dawaadaha ku jira heshiska waa in ay qaadaan talaabooyin ku haboon oo kala ah:-
  - (a) Dhiirigelinta in dadka naafada ah ay si buuxda uga qayb galaan dhamaan hawlaha madadaalada iyo ciyaaraha heer kasta;
  - (b) Xaqiijinta in dadka naafada ah ay helaan fursad ay isku abaabulaan horumariyaan kana qeyb galaan ciyaaraha iyo madadaalada ugaarka ah naafada iyo in laga shaqeeyo si loo gaaro yoolkaan waa in dhiirigelinta la siiyo naafada hadii macquul ah oo waxbarasho, tababar iyo han sare si la simman dadka kale;
  - (c) Xaqiijinta gelitaanka dadka naafada ah geli karaa goobaha ciyaaraha madadaalada iyo dalxiiska;

- (d) Xaqiijinta fursad siinta carruurta naafada ah si ay uga qeyb galaan si la simman carruurta kale hawlaha ciyaaraha iyo madadaalada oo ay ka mid yihiin kuwa ka dhaca iskuulka dhexdiisa;
- (e) Xaqiijinta helitaanka dadka naafada ah ay helaan adegyada ay bixiyaan dadka ka shaqeeya agaasinaka madadaalada dalxiiska iyo ciyaaraha.

Qodobka 31-aad

TIRO KOOBKA ISTAATIITIKISKA IYO XOG URUURINTA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay balan qaadayaan In ay sameeyaan uruurinta xog iyo macluumaad munaasib ah oo ka mid tahay uruurinta xog tirokoobiyo mid cilmi baariseed, si ay ugu suurtagasho dowladaasi inay qaabeeyaan, dajiyaan, fuliyaan, heshiiskan. Waxaana haboon in hawlaha xog uruurinta ay la tixraaco waxyaalaha soo socda:-
  - (a) U hogaasamidda damaamanadaha sharci ahaan lagu dhaqmo oo ay ka mid yihiin sharciga macluumaad uruurinta si loo xaqiijiyo ilaalinta sir-qarinta iyo xushmeynta waxyaalaha ugaarka ah (khusuusiyada) dadka naafada ah;
  - (b) U hogaansanida mabaadii'da caalami ahaan la isku raacsanyahay ee ilaalinta xuquuqda aadanaha, xoriyadda asaasiga ah iyo mabaadi'da anshax ahaaneed ee ku xeeran sameynta tirikoobka iyo adeegsigiisa.
2. Macluumaadka la aruuriyay si waafaqsan qodobkaan waa in la abla-ableeyaa (la kala saaraa) hadba sida ku haboon hadana loo adeegsadaa qiimeynta inta dawlada heshiiskan ku jiraa ay ka soo dhalaaleen waajibaadkii saarnaa sida uu dhigayo heshiiskan, iyo daaha ka qaadida caqabadaha naafada ka haysta adeegsiga xuquuqdooda iyo ka shaqeynta sidii looga gudbi lahaa caqabadahaasi.
3. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay ka soo dhalaanaan masuuliyadahooda ah faafinta tiro-koobyada sida kale waa in ay xaqiijiyaan sidii dadka naafad ah ay ku heli lahaayeen tiro-koobkaasi.

Qodobka 32-aad

ISKAASHIGA CAALAMIGA AH

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waxay aqoonsan yihiin ahmiyadda uu leeyahay iskaashiga caalamiga ah iyo xoojintiisu si loo taageero dadaalada wadamadu ku doonayaan in la gaaro ujeedka heshiiskan, waan in ay qaadaan talaabooyinka munaasib ah oo wax ku ool ah oo arrintaan lagu xaqiijinaayo, iyadoo iskaashi arrinkana kala sameynaya ururada caalamiga ah iyo kuwa goboleedka ee ay arrintu quseyso iyo bulshada rayidka ah, gaar ahaan ururada iyagu xilsaaran ama u dooda arrimaha naafada talaabooyinkaasi waxaa ku jira kara oo hoos gali kara waxyaaba soo socda:-
  - (a) Xaqiijin la gaarsiiyo iskaashiga caalamiga ah ee dadka naafada ah oo ay ka faa'deystaan, oo ay ka mid yihiin barnaamijyada horumarineed ee caalamiga ah;
  - (b) Fududeynta iyo gacan ka geysashada awood dhiska (loo sameeyo dawladaha) oo ay ka mid tahay isdhaafsigu xogta khibradaha iyo barnaamijyada tababarada iyo habka dabaqida ama fulinta ee ugu wanaagsan;
  - (c) Sahlida iskaashi laga wada sameeyo dhanka cilmi baarista iyo helitaanka farsamo aqooneed;
  - (d) Bixinta kaalmo farsamo iyo mid dhaqaale sida ugu macquulsan, oo ay ku jirto iyadoo la fududeenayo cilmi iyo farsamo casri ah oo la heli karo gacna siinaysa (dawladaha iyo hay'adaha ku howlan adeega naafada) iyo gudbinta aqoontaas iyo farsamada casriga ah;
  - (e) Axkaamta iyo tiirasha qodobkaan waa in ay noqdaan kuwa aan taabaneyn waajibaadka ka saran dawlad kasta fulinta iyo meelmarinta waajibkeeda kaga aadan heshiiskaa;

Qodobka 33-aad

FULINTA HEER QARAN IYO DABA GALKA

1. Dawladaha ku jira Heshiiskan waa inay magacaabaan, iyagoo raacaya sida uu qabo qaab-dhismeedka hay'adahooda maamul hay'ad qura ah (kaligeed ah) ama ka badan oo hawlaha isku xirta taas oo dawladaha u qaabilsan arrimaha ku saabsan fulinta iyo meelmarinta heshiiskan iyadoo siinaya ahmiyad gaar ah samaynta hab isu xir oo dawladu yeelato si loo socodsiiyo hawlaha looga fadhiyo in ay qaabtaan laamaha iyo heerarka kala duwan (ee dawladdu).
2. Dawladda ku jira heshiiskan waa inay iyagoo raacaya nidaamkooda sharci iyo maamul sameeyaan, ama ay xoojiyaan qaabguud oo dawladdu yeelato oo ay ka mid tahay abuuridda hab madaxbanaan, hadaba sidi loo baahdo oo u xilsaaran xoojinta ilaalinta iyo dabagalka fulinta heshiiskan waana in dawladahu xisaabta ku darsadaan marka ay abuurayaan ama sameenayaan qaabkaan, dhammaan mabaadii'da la xiriirta heerka iyo hababka ay u shaqeeyaan haya'adaha waddaniga ah ee ka shaqeeya ilaalinta iyo kor u qaadida xuquuqul insaanka.
3. Bulshada rayidka ah gaar ahaan dadka naafada ah iyo ururrada matala waa in ay si buuxda uga qeybqaataan hawsha dabagalka.

Qodobka 34-aad

GUDIGA QAABILSAN ILAALINTA XUQUUQDA NAAFADA

1. Waa in la sameeyaa guddi qaabilsan xuquuqda dadka naafada ah (waxaana loogu yeerayaa hada ka dib "Guddiga"), si uu u qabto fulinta howlaha hoose ku xusan:-
2. Guddigu waxa uu ka koban yahay marka uu hergelinayo heshiiskan labo iyo toban (12) khabiir waxaana lagu darayaa lix (6) xubnood si tirada guddiga ugaarto sided – iyo - toban (18), ka dib marka heshiisku

helo ansixinta ama ku soo biiradda lixdan (60) dawladdood oo dheeraad ah;

3. Xubanaha guddigaan waa in ay noqdaan kuwa awoodu ku meel maro (oo aan dad kale wax u yeerin) islamarkaasna loogu yaqaan anshax sare, karti iyo khibrad ama waaya aragnimo ee u leeyhiin arrimaha uu ka hadlaya heshiiskan marka ay soo magacaabayaan musharaxiintooda, dowladaha qeybta ka ah heshiiskan waxa loogu yeerayaa in ay tixgeliyaan axkaamta iyo tiirarka ku xusan qodobada 4-aad, faqradiisu 3-aad ee heshiiskan.
4. Xubnaha guddiga waxaa soo dooranaya dawladdaha ku jira heshiiska, iyada oo la dhowrayo qeybta deegaanka (in guddiga qeybtiisa lagu saleeyo deegaanada kala duwan ee aduunka) iyo in laga qeyb galiyo dhammaan xadaaradaha kala duwan iyo xeerarka sharci ee aduunka kajira islamarkaasna la tixgeliyo ka qeyb galka isku dheelitiran ee labada jinsi (rag iyo dumar) iyo ku soo daridda khubaro naafo oo ka mid noqdo guddiga.
5. Xubnaha guddiga waa in lagu doortaa kulammada ay iskugu yimaadaan dawladdaha ku jira heshiiskan kuwaasoo iyagu codkooda ku dhiibanaya habka codka qarsoodida ah kana dhex dooraya liiska ay ku qoran yihiin shakhsiyaadka dawladdaha heshiiska ku jira kasoo xuleen muwaadaniintooda. Kulamdaasi oo ku qabsooma kooram ah in ugu yaraan sedex meelood labo dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan ay jogaan waxaana xubnaha guddiga noqda musharaxiinta ka hela cododka ugu badan iyo codka aqlabiyadda dhameystiran (51%) wakiilada dawladdaha xubnaha ka ah ee iyagu soo xaadira codkana dhiibta.
6. Waxaa la qabanayaa doorashada ugu horeysa waqtigaan badneyn lixbilood marka lagu soo bilaabo fulinta heshiiskan. Xoghayaha gud ee qaramada midoobay waa in uu u diraa dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan afar bilood ka hor ugu yaaraan waqtiga la qabanayo doorashada waraaq uu ugu yeerayo in ay ku soo diraan magacayada dadka u sharraxan labo bilood gudahood. Markaa ka dib xoghayaha guud waa inuu diraa magacaya musharaxiinta uu ku quran habka

xarfaha Alif-beetadu u kala horeeyaan iyo dawladaha ay u sharaxan yihiin oo dawladaha qeybta ka ah heshiiskan.

7. Xubnaha guddiga waxaa la doortaa mudo afar sano ah. Waxaana la ogolyahay in hal mar dib loo soo doorto. Laakiin waqtiga xilka ay hayayaan lix xubnood oo ka tirsan guddiga oo lagu doortay doorashada hore waa in uu ku noqdaa loba sano oo qura; doorashadaas koowaad ka dibna, gudoomiyaha shirka ee lagu xusay heshiiskan ayaa lixda xubnood qori tuur ku soo doorta.
8. Waxaa la dooranayaa lixda xubnood ee dheeraadka ah marka la qabanayo doorashooyinka caadiga ah sida ku xusan axkaamta khuseysa ee qodobkaan
9. Hadii uu dhinto ama uu is casilo mid ka mid ah xubnaha gudigu, ama uu shaqadiisa gudanwaayo sabab jirta aawgeed, dawlada qeybta ka ah heshiiskan ee marka horeba soo sharaxatay waa in ay soo magacaawdaa khabiir kale oo buuxin karta sharuudaha lagu soo xusay qodobkaan si uu usii ahaado xubin inta waqtiga ka harsan.
10. Guddiga waa in uu isagu dajistaa hababka xeer hoosaadkiisa.
11. Xoghaayaha guud ee qaramada midoobay waa in uu gudiga siiyaa shaqaalaha iyo agabka loo baahanyahay si uu gudiga howshiisa uga soo dhalaalo sida uu dhigayo heshiiskan waa in XGQ uu ku baaqaa qabashada kulankooda 1-aad;
12. Marka uu soo oggolaado golaha loo dhanyahay. Xubnaha gudiga ee la sameeyay waa in ay mushaaraadkooda laga siiyaa hantida qaramada midowbay sidey go'aansadaan golaha qaramada midoobay, iyadoo la raacayo shuruudaha iyo halbeegyada ay arrintu u dajiyaan golaha loo dhanyahay, lana eegayo ahmiyadda ay leedahay mas'uuliyadda gudiga loo idmaday ama uu haaya.
13. Xubnaha gudiga waa in ay xaq u yeeshaan tasiilaadka, mudnaanta iyo xasaanada ay leehiyiin khubarada ka shaqeeya hawlaha hoos yimaada qaramada midoobay, hadaba sida ku cad qodobada ku xusan axdiga mudnaanta iyo xasaanada ee qaramada midoobay (convention on the privilege and immunities of the United Nations).

Qodobka 35-aad

WARBIXINADA DAWLADAHA QEYBTA KA AH HESHIISKAAN

1. Dawlad kasta oo qeyb ka ah heshiiskaan waa in ay u gudbisaa gudiga iyadoo u soo marinaysa xoghaayaha guud ee qaramada midoobay. Warbixin dhameystiran oo ku saabsan tallaabooyinka loo qaaday meelmarinta waajibaadkeeda kaga aadan heshiiskaan, iyo wixii horumar ah ee ay kaga tilaabsatay arrintaan, laba sano ka dib marka heshiiskan ka dhaqan galo dawladaas.
2. Wixii markaas ka dambeeya, dawladaha qeybta ka ah heshiiskaas waa in ay soo gudbiyaan warbixintooda ugu yaraan afartii sanaba mar, iyo markasta oo gudiga ka codsado arrintaa.
3. Guddigu waxa uu qeexi karaa maba'diida hagd iyo tusmoyin ah oo ay u aragto laga mamaarmaan in lagu dabakho warbixinnada.
4. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskaan ee warbixinteeda 1-aad u gudbisay guddiga waajib kuma ahan in ay ku soo darto macluumaad ay hore u soo gudbisay warbixinnada dambe, dawladaha qeybta ka ah heshiiskaan marka ay diyaarinayaan warbixinnada ay u gudbinayaan guddiga waxaa looga baahanyahay in ay sameeyaan fur-furnaaniyo hufnaan iyagoo fiiri gaar ah siinaya axkaamta ku xusan faqrada 3-aad ee qodobada 4-aad ee heshiiskaan.
5. Waxaa banaan in lagu daro warbixinnada waxyaabahii iyo dhibaatooyinkii saameynta ku yeeshay fulinta waajibaadka ku xusan heshiiskaan.

Qodobka 36-aad

EEGIDDA WARBIXINNADA

1. Guddigu waa in uu eegaa warbixin kasta, uuna u gudbiyaa wixii tallo iyo tusaale ah ee munaasib ah dawlada qeybta ka ah heshiiskaan ee arrinta khuseysa. Dawladda qeybta ka ah heshiisku waxa ay ugu jawaabi kartaa gudiga macduumaad kasta oo ay door biddo guddigu waxa uu ka codsan karaa dawlada qeybta ka heshiiskaan warbixinno dheeraad ah oo xiriir la leh fulinta heshiiskan.

2. Dowladda qeybta ka ah heshiiskan hadii ay la dib-dhacdo warbixin taasoo gudbinteeda waxa uu gudigu ogeysiinayaa dowladdaasi in ay sameyso baaritaan laga marmaaraan ah oo ku aadan fulinta heshiiskan, iyadoo duulaya xog lagu kalsoonyahay oo gudigu hayo, hadii aanay ku soo gudbin dowladaasu warbixinta looga fadhiyo (3) bilood gudahood laga soo bilaabo xiligii ogeysiiska gudiga. Waxaa uu ugu yeerayaa dowladaasi in ay ka qeyb qaadata baaritaanka. Haddii ay dawladaas ay soo gudbiso warbixinta, waxaa la hirgelayayaa axkaamta ku xusan farqada 1-aad ee qodobkaan.
3. Xoghaya guud ee qaramada midoobay waxaa uu ka dhigayaa warbixinta mid ay helikaraan dhamaan dawlada qeybta ka ah heshiiskan;
4. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay si buuxda uga dhigaan warbixinadooda kuwa ay heli karaan dadweynahoodu, lana socon karaan talooyinka la bixiyay ee la xiriira warbixinadaan.
5. Gudiga waa in uu u gudbiyaa warbixin daah furan hadba sida ay ugu haboon tahay oo dawlada qeybta ka ah heshiiskan ku dalbanayaan talo siin ama kaalmo, waana in guddiga isaga oo raacinaya faalooyinkiisa iyo talaabooyinkiisa ku aadan codsiyadaan iyo tilmaamahaas uu u gudbiyaa wakaaladaha hawlaha gaarka a qeybta iyo sanduuqyada iyo barnaamijyada qaramada midoobay iyo dhamaan hay'adaha kale ee howlaha gaarka ah qabta.

Qodobka 37-aad

ISKAASHIGA DHEXMARAYA DOWALADAHU KU JIRA HESHIISKA IYO GUDDIGA

1. Dawlad kasta oo qeyb ka ah heshiiskan waa in ay la shaqeysaa gudiga, gacanna ku siisaa xubnaha ugu jira gudiga in ay ka soo dhalaalaan waajibaadkooda.
2. Guddigu waa inuu tixgelin muhiim ah siiyaa, marka laga hadlayo xiriirka uu la leeyahay dawlada ku jira heshiiska, hababka iyo tallaabooyinka loo hormarin karo awoodaha wadniaga ah si gacan looga geysto meel marinta heshiiskan oo ay ku jirto in iskaashi caalami ah arrinta laga yeesho

Qodobka 38-aad

XIRIIRKA GUDDIGA LA YEELANAAYO HAY'ADAHA KALE

Si gacan loogu geesto in heshiiskan si wax ku ool ah loo fuliyo lana dhiiri geliyo iskaashi caalami ah oo laga yeesho dhinacyada heshiiskan taabanayo.

- (a) Hadiyadaha hawlaha gaarka ah qaabilsan iyo wakaaladaha kale ee qaramada midowbay waxay xaq u leeyahiin in cid iyaga wakiil ka ah u joogto wixii ku saabsan fulinta qodobo soo galaya xayndaabka howshooda. Guddiga waxaa uu ka codsan karaa wakaaladaha iyo hay'adaha qaabilsan hawlaha gaarka ah in ay usoo gudbiyaan talooyinka ay qabaan khubaradooda ee ku aadan hirgelinta dhinac ka mid ah dhinacyada heshiiskan kaasoo soo hoos galaya awooddooda shaqo ee hay'ada sidoo kale guddigu waxa uu ugu yeeri karaa wakaaladaha qaabilsan hoawlaha gaarka ah iyo laamaha kale ee raacsan qaramada midowbay soo gudbinta warbixino ku saabsan sidii loo hergelin la haa heshiiska inta markaas iyaga ka quseysa.
- (b) Guddigu waa in uu latashadaa marka uu hawshiisa gudanayo, hay'adaha kale ee xiriirka la leh kuwaasoo lagu abuuray heshiisyada caalamiga ah ee xaquuqda aadanaha. Iyadoo looga gol leeyahay in la hubiyo in qolo walaba mabaadii'deeda, talooyinkeeda iyo fikradaheedu ay yihiin kuwa isla jaan qadaya si loo baajiyo isbuurin iyo isdul-fuul.

Qodobka 39-aad

WARBIXINTA GUDDIGA.

Guddiga waa inuu warbixin siiyaa golaha guud iyo golaha (qaramada midoobay) u qaabilsan dhaqaalaha iyo bulshada taasoo looga hadlaya howlahiisa labadii sano hal mar wuxuuna soo gudbin karaa talooyin iyo hindisayaal ka shidaal qaadanaya baaritaanadii iyo warbixinadii ay soo gudbiyeen dawladdaha ku jira heshiiskan. Talooyinkaasi iyo hindisayaashaas guud waa in lagu daraa warbixinta guddiga oo ay la socoto faalooyinka iyo mulaaxadaadka dowladaha heshiiska oo ku jira ee qabaan hadiiba ay jirto.

Qodobka 40-aad

SHIRARKA AY YEESHAAN DOWLADAH QEYBTA KA AH HESHIISKA

1. Dawladaha qeybta ka ah heshiiskan waa in ay shir isugu yimaadaan markasta oo laga doodayo ama la eegayo arrin kasta oo la xiriirta hirgelinta iyo meelmarinta heshiisan,
2. Xoghayaha guud ee qaramada midoobay waxa uu kulan isugu yeerayaa dawlada qeybta ka ah heshiiskan muddo aan ka dambeyn Karin lix bilood ka dib dhaqangalka heshiiskan. Xoghayaha guud waxaa uu ugu yeeraya dawlada in shirarka soo socda ay qabsoomayaan labadii sanaba halmar iyo qaraar markaas haddii ay ku gaaraan dawlada ku jira heshiiska in kulan markaas la iskugu yimaado.

Qodobka 41-aad

KEYDIYAHA HESHIISKAN

Cidda (heshiiskan) loo dhiibayo oo haynaya waa inuu noqdaa xoghaya guud ee qaramada midoobay.

Qodobka 42-aad

SAXIIXA (HESHIISKA)

Saxiixidda heshiiskan waxa uu u furan yahay dhamaan dawlada iyo hay'ad goboleedka dhamaystiraya heshiiskan ee ku sugan xarunta qaramada midoobay ee New York, laga bilaabo 30 ka Maarso 2007

Qodobka 43-aad

RAALI KU NOQOSHADA (HESHIISKAAN FULINTIISA WAAJIBINEYSA)

1. Heshiiskan waxa uu ku xiranyahay ansixinta (ay baarlamaanadood ka ansixiyaan) dawlada horay u saxiixay iyo oggolaanshaha (xaqiiqinta) urur goboleedyada saxiixay ee dhamaystiraya heshiiskan waxaana heshiiskani uu u furanyahay oo ku soo biiri kara dawlad kasta iyo urur goboleed kasta oo dhameystiraya heshiiskan.

Qodobka 44-aad

URUR GOBOLEEDYADA HESHIISKA DHAMMEYSTIRAYA

1. “Urur Goboleed dhamaystiraya” waxay u taagan tahay hay’ad ay ka sameeyaan dawlado madaxbanaan meel ka mid ah adduuka iyadoo dawlada heshiiska ku jira ay ku caddeynayaan qoraalladooda rasmiga ah xadka ay gaar-sii-santahay awooddooda sida uu dhigayo heshiisku, waana in ay gaarsiiyaan cidda haysa (heshiiska wax ka baddalid kasta oo lagu sameeyo heshiiska oo awooddeeda aan ka baxsanayan.
2. Tixraacyada ku xusan heshiiskan ee “dowladaha qeybta ka ah heshiiskan” waxa lagu dabaqayaa hay’adaas inta soo galaya awoodeheeda
3. Ujeedooyinka faqrada 1-aad ee qodobka 45-aad iyo faqaradaha 2-aad iyo 3-aad ee qodobka 47-aad ee heshiiskan waa in aan wax laga soo qaad in qoraal kasta oo urur goboleed dhamaystiraya heshiiska uu kaydiyo.
4. Urur goboleedyada dhameystirani waxay adeegsan karaan wixii awooddooda (sharci) soo galaya xaq ah in ay codkooda ka dhiibtaan shirka ay isugu yimaadaan dowladaha qeybta ka ah heshiiska iyagoo yeelanaya tiro codad ah oo la eg ama udhigma tirada dawlada ururadaas ku jira ee hadana heshiiskan xubnaha ka ah.

Qodobka 45-aad

DHAQAN GALKA HESHIISKA

1. Axdigaan wuxuu dhaqan galayaa maalinta sodonaad (30 aad) ee ku xigta maalinta keydinta qoraalka labaatanaad (20-aad) ee ansixinta iyo ku soo biiridda.
2. Dhaqan galka heshiiskan waxa uu bilaabanayaa oo ku fulayaa dal walba ama hay’ad goboleed kasta oo dhameystiraya, oo ansixisa ama ku soo biirta heshiiska ka dib kaydinta qoralka labaatanaad (20-aad) maalinta sodonaad (30-aad) ee laga bilabo maalinta keydinta ama dhigeynta.

Qodobka 46-aad

KA GAABSASHADA

1. Lama oggola in la muujiyo ka gaabsasho (ku aadan heshiiskaan) oo ka hor imaanaya nuxurka ama mawduuca iyo ujeedooyinka heshiiskan.
2. In lala noqdo ka gaabsashada waqti kasta waa banaan yahay,

Qodobka 47-aad

WAX KA BEDDELKA

1. Dal walba oo qeyb ka ah heshiiskaan waxa uu soo jeedin karaa wax ka badalida heshiiskaan iyagoo u gudbinaya xoghayaha guud ee qaramada midoobay, xoghayaha guudna waa inuu ogeysiisaa dalalka qeybta ka ah heshiiskaan wax ka badalka la soo jeediyay isagoo ka codsanaya dowladaha in ay soo war geliyaan hadii ay door bidiyaan in la qabto shir lagu falanqeenayo go'aana looga gaaro hindisaha iyo hadiikalaba, hadii sidax meelood meel ugu yaraan dalalka ku jira heshiiska, ay doorbidaan in la qabto shir, xoghayaha guud ee qaramada midoobay waa in uu muddo afar bilood gudahooda laga soo bilaabo xiliga ogeysiiskaas, uu qabtaa shirka, ayada oo ay maamuleyso qaramada midoobay xoghayahu waa in uu u gudbiyaa wax ka badal kasta oo ay sidax meelood laba dalalka qeybta ka ah heshiiska, kuwasi iyagu kulanka jooga, codkoodana dhiibtay, ay u codeeyeen golaha loo dhanyahay ee qaramada midoobay si ay u qaabilaan, ka dibna waa inuu u gudbiyaa (waxkbeddelka) dhamaan dawladaha heshiiska ku jira si ay iyana u aqbalaan.
2. Waxa u hirgelinayaa wax ka beddelka la qabtamay lana oggolaaday sida ku xusan faqradda 1-aad qodobkan Maalinta 30-aad ee ku xigta maalina tirada qoraalada la qabalay ee la kaydiyay gaaraan seddex meelood labo meelood ee dalalka qeybta ka ah heshiiska laga bilaabo taariikhdiis waxka-beddelka. Ka dib waxa waxka-beddelkani ku fulayaa dalwalba oo qeyb ka ah heshiiska Maalinta sodonaad (30) ee ku xigta wakhtiga u dalkaasi dhigo ama keydiyo qoraalka aqbalaadda. Balse waxka-beddeladu waajib kuma aha dawladaan la aqbalin.

3. Hadii dawlada ku jira heshiiska ee shirka isugu yimaaday isku racaan wax ka badalka la soo jeediyay in lagu sameeyo heshiiska, waxa uu bilaabmayaa dhaqan galka wax ka badalka ogolaaday lana qiray ayadoo la raacayo sida ku xusan faqrada 1-aad, ee qodobkaan oo la xiriira kaliya qodobada 34-aad, 38-aad, 39-aad iyo 40-aad, dhamaan dawlada qeybta ka ah heshiiska laga bilaabo Maalinta (30)-aad ee ku xigta Maalinta tirada qoraalada aqbalaada ee keydsan ama dhiteysan ee tira ahaan ka noqdaan seddex meelood labo meelood dawlada heshiiska ku jira taariikhda la qabatimay waxka-beddelka (heshiiska).

Qodobka 48-aad

KA BIXIDA HESHIISKA

Dalwalba oo heshiiska ku jira Wuxuu ka bixi karaa axdigaan waqti kasta asagoo si qoraal ah u ogeysiinaya (talaabadaas), xoghayaha guud ee qaramada midoobay, ka bixidda ceenkaasi ah waxa taabagal ka noqoneysaa dalka ay quseyso sanad ka dib laga bilaabo tan iyo maalintuu wargelinta (ka bixidda) uu helay xoghayaha guud

Qodobka 49-aad

QAABKA LAGU HELI KARO (HESHIISKA)

Qoraalka heshiiska waa inuu noqdaa mid si fudud loo heli karo,

Qodobka 50-aad

QORAALADA ASALKA AH (SAXDA AH)

Qoraalada Heshiiskan ee ku qoran afafka carabiga, shiinaha, ingiriiska, ruushka iyo isbaanishka waa kuwa isku midka ah asalka ah, (aan koobi iyo sanifaad midna ahayn) ayadoo la sugayo arrintaas, Waxaa saxiixay heshiiskan dadka hoos saxiixdoodu ka muuqdo ayagoo Wakiil ah dawladahoodii.

Hab-maamuuska ikhtiyaariga ah (borotakoolka) ee Axdiga ilaalinta Xuquuqda Dadka Naafada ah

**Waxaa Ansixiyay Golaha Guud ee Qaramada Midoobay ee
Tirsigiisu yahay 61/106 13-kii December 2006**

DAWLADAHA QEYBTA KA AH HAB-MAAMUUSKAN WAXA AY ISKU RAACEEN SIDAN SOO SOCOTA

Qodobka 1-aad

1. Dawladda qeybta ka ah hab-maamuuskaan (“Dawladda Qeybta ka ah”) waxa ay aqoonsanaysaa awoodda guddiga xuquuqda dadka naafada ah (“Guddiga”) si ay u hesho una fiiriso fariimaha ay usoo diraan shakhsiyaad ama kooxo, ama dad ku hadlaya magaca shakhsiyaadka ama magaca kooxaha kuwaas oo soo hoos galaya awooddeeda, ayagoo sheeganaya in ay yihiin dhibbaneyaasha xadgudubka dawlad qeyb ka ah axkaamta heshiiskan.
2. Lama oggola in guddiga ka helo farriin la xiriira dawlad ku jirta heshiiskan, balse aan qeyb ka ahayn hab-maamuuskaan.

Qodobka 2-aad

Guddigu wa in uu kasoo qaadaa fariimaha mid aan la aqbali Karin hadii ay:

- (a) fariintu ay tahay mid aan la garanayn
- (b) In xiriirka fariintu ay keeneyso xadgudub lagu sameeyay hanaanka fariinta (loo soo gudbiyay ama loo dhigay) ama ay tahay mid aan waafaqsanayn qodobada heshiiskan.
- (c) In arrintan laftarkeedu tahay mid gudigu horey u baaray, ama ay ahayd oo ay tahayba mid baarintaan ku socdo sida uu dhigayo hababka kale ee baarintaanada caalamiga ah ama ay dhigayso dhexdhexaadin caalami ah.

- (d) In aan soo wada marin dhamaan hababka dhayidda (mag-dhowga) ka jirta wadanka gudhiisa, xeerkaan ma fulayo hadii waqtiga fulinta dhayidda (mag-dhowga) ay daba dheeraatay si aan macquul ahayn ama aan loo badineyn in ay keento arrintaasi dhayid (mag-dhowga) wax ku ool ah
- (e) In ay tahay mid aan raad cad lahayn ama aan lagu xoojin caddeymo ku filan.
- (f) Ama arrimaha ay ka hadlaysaa fariintu ay yihiin kuwo dhacay intii aanu ka dhaqan gelin hab-maamuskaan dawladda ku jira heshiiska ee arrintu ay khuseyso, hadii aanay arrimahaas ahayn kuwa socday waqtiga dhaqan galka ama ka dib.

Qodobka 3-aad

Iyadoo la raacayo axkaamta qodobada 2-aad ee hab-maamuuskaan, guddiga waa in uu adeegsadaa habqarsoodi ah soo bandhigada farin kasta ee loogu gudbinaya dawladda qeybta ka ah hab-maamuuskan . dawlada heshay fariintaas waa In ay u gudbisaa guddiga, waqti ku siman lix bilood gudahood, sharaxaado ama bayaano qoraal ah oo ay ku caddeyneeyso arrintaas iyo talaabooyinka daaweynta ah ee dawladaas ay qaaday.

Qodobka 4-aad

1. Markasta oo guddigu helo fariin ka dib iyo inta aan lagaarin go'aan ku aadan arrintaas guddigu wxuu uu gudbin karaa dawladda qeybta ka ah heshiskan ee ay quseyso codsi deg deg ah si dawladdaas ay u qaado talaabooyin ku meel gaar ah si loo baajiyo waxyeelo aan wax laga qaban Karin loo geysto dhibane ama dhibanayaasha xadgudubka eediisu taagneyd
2. Marka ay gudigu adeegsadaan awooddooda Waafaqsan farqada 1-aad ee qodobkan arrintaas kama dhigna oo lagama dheehan karo aqbalaada ama saxsanaanta fariinta.

Qodobka 5-aad

Guddiga waa in uu qabtaa kulammo albaabadu u xiranyihiin marka ay baarayaan farriinta hab-maamuuska aan baxasaneyn. Guddigu waa in uu u gudbiyaa marka uu daraaseeyo fariintaas ka dib hindisiyaashiisa iyo talooyinkiisa, hadii ay jiraan dawladda qeybta ka ah hab-maamuuskaan ee ay quseyso iyo dacwadahoodii.

Qodobka 6-aad

1. Haddii Guddigu helaan xog lagu kalsoon yahay oo muujinaysa xagudubyo waaweyn ama agaasiman oo ay gashay dawladda qeybta ka ah xuquuqda ku xusan heshiiskan, Guddigu waa in uu u yeeraa dawladaas qeybta ka ah hab-maamuuskaan si la isaga kaashado baaritaan lagu sameyo xogtaas (soo yeertay) iyo gudbinta milicsiyada ama faalooyin ku aadan xogta laga hadlayo.
2. Iyadoo si gooni ah loo eegayo milicsiyada (faalooyinka) ay soo gudbisay dawladda qeybta ka ah heshiiska ee ay khuseyso arrintu, iyo xog kasta oo lagu kalsoonayahay ee la hayo. Guddiga waxa uu magacaabi karaa xubin ama ka badan oo xubnihiisa ka mid ah si ay u sameeyaan baaritaan ay u soo gudbiyaan sida ugu dhakhasaha badan warbixin guddiga (ku saabsan arrinta ay baareen). Baaritaankaas Wuxuu noqon karaa booqosho gobol (dhul) katirsan dawladda qeybta ka ah hab-maamuuskan lagu soo kala bixiyo, haddii loo baahdo oo ay oggolaato dawladaasu.
3. Darsidda natiijoonka ka soo baxa baaritaanka ka dib, Guddigu waa in ay u gudbiyaan (wixii ay soo arkeen ama sida ay la tahay) dawladda qeybta ka ah ahab-maamuuskaan ee ay quseyso natiijoooyinka iyadoo ay la socoto jawaab ka bixin iyo talo soo jeedin.
4. Waa in ay gudbisaa dawladda qeybta ka ah hab-maamuuskan ee ay quseyso milicsiyada (faalooyinka) Guddiga, lix bilood gudahood laga

soo bilaabo markay helaan natiijooyinka iyo jawaab bixinta iyo talo bixinta uu soo gudbiyay guddigu.

5. Waa in loo fuliyaa baaritaanka si qarsoodi ah wana in la isku taxaluujiyaa sidii loo heli lahaa iskaashiga dawladda qeybta ka ah Hab-maamuuskaan inta lagu jiro dhamaan heerarka baaritaanadda.

Qodobka 7-aad

1. Guddigu waxa uu ka dalban karaan dawladda qeybta ka ah heshiiskan in ay ku darto warbixinteeda ay soo gudbinayso, sida uu dhigayo qodobka 35-aad ee heshiiskan faahfaahinta tallaabooyin kasta oo ay qaadeyso iyadoo ka jawaabeysa baaritaanka la sameeyey sida uu dhigayo qodobka 6-aad ee hab-mamuuskaan.
2. Guddigu waxa ay dalban kartaa, haddii loo baahdo, lix bilood ka dib sida ku xusan farqadda 4-aad ee qodobka 6-aad dawladda qeybta ka ah heshiiskan ee arrintu quseyso, in ay ka soo wargaliso talaabooyinka laga qaaday baaritaanka.

Qodobka 8-aad

Dawladda qeybta ka ah heshiiskan waxa ay ogeysiin karta, waqtiga saxiixidda hab-maamuuskan ama aqbalaadiisa, ama ku biirida, in aysan aqoonsanayn awoodaha guddiga ee ku xusan aqodobada 6-aad iyo 7-aad

Qodobka 9-aad

Xoghayaha guud ee qaramada midoobay waa in uu noqdaa keydiyaha (qofka haynaya qoraalka) hab-maamuuskaan.

Qodobka 10-aad

Qalin ku duugisata hab-maamuuskaan waa mid u furan dowladaha iyo urur goboleedyada dhameystiraya heshiiskan ee saxiixay heshiiska, waxa uuna ka dhacayaa saxiixaas xarunta qaramada midoobay ee new York, taariikhdu marka ay tahay 30 marka 2007

Qodobka 11-aad

Hab-maamuuskaan waxa uu ku xiranyahay ansixida dawlada qalinka ku duugay hab-maamuuskaan kuwaas oo ansixiyay ama ku biiray heshiiskan, waxaana uu ku xiranyahay oggolaanshaha rasmiga ah ee laga helo midowga urur goboleedyada dhameystiray ee saxiixay hab-maamuuskan, kuwaas oo horey si rasmi ah u ogolaaday ama ugu biiray heshiiska, ku soo biiridda hab-maamuuskan waxa uu u furanyahay dowlad kasta ama urur goboleedyada dhameystiray ee ansixisay ama ogolaaday si rasmi ah ama ku biiray heshiiska balse aan saxiixin hab-maamuuskan.

Qodobka 12-aad

1. “urur goboleedyada dhameystirka heshiisaka” Waxaa loola jeedaa urur ay sameeyaan dawlada madaxa banaan, meel aduunka ka tirsan, dawladaasi oo ayagoo xubno ah heshiiskan ku wareejiya ururkaas awoodahooda la xiriira arrimaha uu xeerinaayo heshiiskan iyo hab-maamuuskan ururadaasna waa in ay ku muujiyaan qoraalooda rasmiga ah, xuduudaga awoodaha ay u leeyhiin arrimaha uu xeerinaayo heshiiskan iyo hab-mamuuskan, ka dibna waa in ay gaarsiisaa keydiyaha wax-kabedel kasta oo ku yimaad si xuduuda awoodaheeda.
2. Tixraacyada “Dawlada Qeybta ka ah “ ee ku xusan hab-maamuuskan waxa lagu dabbaqayaa ururradaas inta awoodooda soo galaysa,.
3. Ujeedooyinka farqada 1-aad ee qodobka 13-aad iyo farqada 2-aad ee qodobka 15-aad ee heshiiskaan darted, waxba laga soo qaadi mayo qoraal kasta oo ay kaydiso urur goboleedyada dhameystiraya heshiiskaan.
4. Urur goboleedyada dhammeystiraya heshiiska waxa ay adeegsan karaan xaqooda ah in ay codkooda ka dhiibtaan arrimaha soo hoos galaya awoodooda marka ay dhacayaan kulammada dawladdaha qeybta ka ah heshiiskan, waxayna leeyhiin codad la mid ah codadka dawlada xubnaha ah kuwaas oo qeyb ka ah hab-maamuuskan. Ururradaas ma codeynkaraan haddii dawlada ka mid ah xubnaheeda ay codeyso, lidkeeduna waa la mid.

Qodobka 13-aad

1. Iyadoo la raacayo dhaqan galka heshiiskan, hab-maamuuskan wuxuu dhaqan galayaa maalinta soddonaad (30-aad) ee ku xigta maalinta keydinta dukumeentiga tobanaad (10-aad) ee ansixinta ama ku soo biiridda Hab-maamuuskaan.
2. Hab-maamuuskaan wuxuu ku fulayaa dal walba ama urur goboleed dhammeystiraya heshiiska oo ansixinaya ama ku soo biiraya Hab-maamuuskan ka dib kaydinta dukumeentiga tobanaad ee ansixinta ama ku biiridda maalinta soddonaad ee taariikhda la diyaariyay.

Qodobka 14-aad

1. Lama oggala xadiddad/ka –gaabsasho aan waafaqsaneyn ujeedooyinka Hab-maamuuskaan.
2. Xadidaad/ka-gaabsasho kasta waa laga laaban karaa markii la doono.

Qodobka 15-aad

1. Dal walba oo qeyb ka ah heshiiska waxa ay soo jeedin karaan wax ka beddelida hab-maamuska waxa ayna u gudbinayaan xoghayaha guud ee qaramada midoobey. Xoghayaha guud waxa uu gaarsiinayaa dalalka qeybta ka ah Heshiiskan wax ka beddelka la soo jeediyay, isagoo codsanaya in la soo ogeysiyo haddii ay doorbidayaan in loo qabto kulan dalalka qeybta ka ah si ay u eegaan hindisaha wax ka-beddelidda go'aanna ugaga gaaraan. Haddii saddex meelood meel dalalka qeybta ka ah hab-maamuuskaan ugu yaraan ay doorbidaan in la qabto shirka, afar bilood gudahooda marka laga soo bilaabo farriintaas, xoghayaha guud waxa uu qabanayaa kulan ay maamuleyso qaramada midoobay. Xoghayaha guudna wuxuu waxka-beddelid kasta oo ay seddex meelood labo dalalka qeybta ka ah hab-maamuuskaan ee joogay codkoodana dhiibtay ay isku raacaan u gudbinayaan golaha guud ee qarammada midoobay si loo ansixiyo, ka

dibna wuxuu u gudbinayaa dalalka qeybta ka ah hab-maamuuskaaskaan si ay u aqbalaan.

2. Waxaa uu hirgaliyaa waxka-beddelka la oggolaaday ee la ansixiyey si waafaqsan faqradda 1aad ee qodobkan maalinta soddonaad ee ku xigta maalinta kaydinta tirade dukumentiyada aqbalaadda ay soo gudbiyaan dawlada qeybta ka ah hab-maamuuska, ay gaaraan saddex meelood labo dawlada oo qeyb ka ah heshiiskan waxuu wax ka beddelku ka dhaqan galayaa maalinta soddonaad ee ku xigta wakhtiga dalkaasi dhigo dukumentiga aqbalaadda. Wax ka beddelidda waxa ay waajib ku noqonaysaa dalalka qeybta ka ah hab-maamuuskan ee aqbalay (oo kaliya).

Qodobka 16-aad

Dal walba oo hab-mamuuskan ku jira wuxuu ka bixi karaa hab-mamuuskan waqti kasta isagoo si qoraal ah ugu sheegaya xoghaya guud ee qaramada midoobay. Ka bixidda caynkaas ah waxay ka dhaqan galaysaa dalka ay quseyso muddo sannad ah laga billaabo taariikhda wargalinta uu helay xoghayaha guud.

Qodobka 17-aad

Qoraalka hab-mamuuskan waa in uu noqdaa mid si fudud loo heli karo.

Qodobka 18-aad

Nuquladda heshiiskan ku qoran afka carabiga, shiinaha, Ingiriiska, Ruushka, iyo Isbaanishka waa kuwa isku mid ah oo asal ah (oo koobi iyo sanifaad midna ahayn).

Iyadoo arrintaas la xaqiijinayo lana qirayo, shakhsiyaadka saxiixoodu hoos ka muuqdo waxa ay qalinka ku duugayaan heshiiskan iyaga oo wakiil ka ah dawladahooda.